

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalialan koulutusohjelma / Sosionomi AMK

Kati Järvenpää

SOSIONOMI (AMK) KEHITYSVAMMATYÖN AVOHOIDOSSA

Opinnäytetyö 2009

TIIVISTELMÄ

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalialan koulutusohjelma

JÄRVENPÄÄ, KATI

Sosionomi (AMK) kehitysvammatyön avohoidossa

Opinnäytetyö

48 sivua + 7 liitesivua

Työnohjaaja

lehtori Virve Remes

Marraskuu 2009

Avainsanat

kehitysvammaisuus, kehitysvammatyö, sosionomi (AMK),
sosionomi (AMK) -tutkinto

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kartoittaa sosionomien (AMK) työtehtäviä kehitysvammatyössä sekä selvittää, miten sosionomikoulutusta voisi kehittää vastaamaan kehitysvammatyön tarpeita. Tutkimukseen haluttiin avoimia kysymyksiä siksi, että haastateltavat voivat itse kuvata omin sanoin työtään kehitysvammaisten kanssa.

Tutkimus on kvalitatiivinen, ja se suoritettiin teemahaastattelumenetelmää käyttäen. Kaikilla tutkimukseen osallistuneilla sosionomeilla kysyttiin samat kysymykset. Tutkimuksessa käytettiin ennalta laadittua haastattelurunkoa, jossa oli yhteensä viisi eri teemaaluetta. Haastattelut suoritettiin Kotkan kaupungin ja Sotek-säätiön jo valmistuneille sosionomeille tuoko- ja kesäkuussa vuonna 2008.

Tutkimuksessa selviävät hyvin sosionomien työtehtävät ja kehitysvammatyön haasteet. Lisäksi tutkimuksessa nostettiin esiin, miten sosionomi (AMK) -tutkintoa voisi painottaa tulevaisuudessa, jotta se vastaisi entistä paremmin kehitysvammatyön haasteisiin. Tästä tiedosta on varmasti hyötyä sosionomi (AMK) -koulutusta kehittäessä sekä sosionomeille, jotka aikovat hakea työskentelemään kehitysvammatyöhön.

ABSTRACT

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

University of Applied Sciences

Social Care

JÄRVENPÄÄ, KATI

A Bachelor of Social Services in Non-Institutional Work with the Mentally Handicapped.

Bachelor's Thesis

48 pages + 7 pages of appendices

Supervisor

Virve Remes, Senior Lecturer

November 2009

Keywords

mental disability, work with mentally handicapped, bachelor of social services

The aim of this study was to chart the duties of bachelors of social services in work with the mentally handicapped and to study how the education of bachelor of social services could be developed to make it correspond to the needs of work with mentally handicapped. Open questions were included in the study so that the interviewees could, in their own words, describe their work with the mentally handicapped.

This qualitative study was performed by using thematic interviews. All bachelors of social services involved in the study were asked the same questions. In the study a previously drawn up interview outline was used with altogether five different thematic areas. The interviewees were already graduated bachelors of social services in the city of Kotka and in the Sotek Foundation, and the interviews took place in May and June 2008.

The study provides a clear description of the duties of a bachelor of social services and of the challenges posed by work with the mentally handicapped. In addition, the study described how the degree programme in social services could be changed in the future to make it better respond to various challenges posed by work with the mentally handicapped persons. This knowledge will, undoubtedly, be useful in developing the education of bachelors of social services, and it will also benefit them who aim to seek work with mentally handicapped persons.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1 JOHDANTO	6
2 KEHITYSVAMMAISUUS	7
2.1 Kehitysvammaisuuden määritelmiä	7
2.2 AAMR:n määritelmä.....	7
2.3 WHO:n määritelmä	7
2.4 Kehitysvammaisuuden kuvausta	8
2.5 Älyllisen kehitysvammaisuuden asteet	8
2.6 Monivammaisuus	9
3 KEHITYSVAMMATYÖ.....	10
3.1 Kehitysvammatyön historia	10
3.2 Kehitysvammatyön työkenttä.....	11
3.2.1 Avo- ja laitoshuoltojen vertailua	11
3.2.2 Avohuolto	12
3.2.3 Laitoshuolto.....	13
3.2.4 Työ- ja päivätoiminta	13
4 KOULUTUS	14
4.1 Sosiaalialan ammatillinen koulutus.....	14
4.2 Sosiaalialan ammattikorkeakoulutus.....	15
4.2.1 Sosionomi (AMK) -nimekkeen vakiintuminen	17
4.2.2 Verkostoituvat erityispalvelut -hanke (VEP)	17
4.2.3 Sosiaalihuollon tehtävä- ja ammattirakenteen kehittäminen -projekti ...	17
4.3 Sosionomi (AMK) -tutkinnon pätevyys ulkomaila.....	18
5 SOSIONOMI (AMK) -TUTKINTO	18
5.1 Sosionomi (AMK).....	18
5.2 Sosionomin (AMK) -ydinosaaminen	20
5.2.1 Yhteiskunnallinen tietoisuus ja vaikuttaminen.....	20
5.2.2 Sosiokulttuurinen osaaminen	20
5.2.3 Kasvun, arkielämän ja sosiaalisen toimintakyvyn tukeminen.....	21
5.2.4 Toimintaympäristön tunteminen ja palvelujen kehittäminen.....	21
5.2.5 Tiedollinen ja eettinen osaaminen	22
5.2.6 Menetelmällinen osaaminen	22
5.3 Sosionomin (AMK) -ydintaidot	23

5.4 Sosionomi (AMK) -tutkinnon ECTS-kompetenssit.....	24
5.5 Sosionomin työtehtävät	24
5.5.1 Kasvatus-, opetus- ja ohjaustehtävät	25
5.5.2 Kuntoutuksen, ohjauksen ja sosiaalisen tuen tehtävät.....	25
5.5.3 Palvelutuotanto-, johtamis- ja kehittämistehtävät	26
5.5.4 Sosiaalityön tehtävät.....	26
5.5.5 Sosionomi (AMK) -tehtävänimikkeet	27
5.6 Sosionomin työtehtävät kehitysvamma-alalla ja vammaistyössä	27
5.7 Sosionomi (AMK) -koulutuksen haasteita vammaistyössä	28
6 SOSIAALIALAN YLEMPI AMMATTIKORKEAKOULUTUTKINTO	29
6.1 Sosionomi ylempi (AMK).....	30
6.2 Sosiaalialan ylempään ammattikorkeakoulutuksen kompetenssit ja osaamisprofiilit ...	30
7 TUTKIMUS SOSIONOMIEN TYÖTEHTÄVISTÄ KEHITYSVAMMATYÖSSÄ.....	31
7.1 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimusongelmat	31
7.2 Tutkimusmenetelmän valinta	32
7.2.1 Kvalitatiivinen tutkimus	32
7.2.2 Teemahaastattelu	33
7.3 Käytännön toteutus.....	34
7.4 Tutkimuksen luotettavuus	35
8 TUTKIMUSTULOKSET	36
8.1 Sosionomien (AMK) työ- ja koulutushistoria.....	36
8.2 Sosionomien hakeutuminen kehitysvammatyöhön.....	37
8.3 Työtehtävät sosionomeilla (AMK) kehitysvammatyössä	38
8.4 Työn vastaavuus sosionomikoulutukseen	39
8.5 Sosionomi (AMK) -koulutuksen kehittäminen	40
9 YHTEENVETO JA POHDINTAA	42
LÄHTEET.....	46

LIITTEET

Liite 1. Sosionomi (AMK) -tutkintoa vastaavat tutkinnot Euroopassa

Liite 2. Sosionomi (AMK) -tutkintoon johtavaa sosiaalialan koulutustarjontaa vuonna 2009

Liite 3. Sosionomi (AMK) -tutkinnon ECTS-kompetenssit

Liite 4. Teemahaastattelulomake

1 JOHDANTO

Kuusaan kuntoutuskeskus (Kuke) ilmoitti Kymenlaakson ammattikorkeakoululle tarpeestaan selvittää sosionomien todellisia työtehtäviä kehitysvammatyössä. Kuusaan kuntoutuskeskus hankkeisti opinnäytetyöni. Tarkoituksena oli tehdä opinnäytetyö opiskelukaverini kanssa, mutta työ ei olisi ollut tarpeeksi laaja kahdelle, joten päädyimme ohjaavien opettajien neuvomana tekemään kaksi opinnäytetyötä.

Tutkin opinnäytöksäni Kotkan kaupungin ja Sotek-säätiön sosionomien työtehtäviä kehitysvammatyössä. Lisäksi tutkin, miten sosionomi (AMK) -koulutusta voisi kehittää vastaamaan paremmin kehitysvammatyön haasteisiin ja muutoksiin. Tein tutkimukseni haastattelemalla valmistuneita sosionomeja touko- ja kesäkuussa vuonna 2008. Haastattelumenetelmäksi valitsin teemahaastattelun, jonka katsoin palvelevan työtä parhaiten sen avoimien kysymysten vuoksi.

1990-luvun lopulla sosiaalialan ammattikorkeakoulutusta ja sen osaamisrakennetta kehitettiin voimakkaasti. 15.6.1999 vahvistettiin uusi ammattikorkeakoulutuksen nimike, sosionomi (AMK). (Viinamäki 2008, 28 - 29.) Sosionomi (AMK) -koulutus on suhteellisen uusi, eikä se ole vielä oikein vakiinnuttanut paikkaansa sosiaali- ja terveystieteiden työtehtävissä. Kehitysvammatyö käsitetään yleensä melko hoidolliseksi, vaikka sieltä löytyy paljon muitakin työtehtäviä, jotka liittyvät esimerkiksi ohjaamiseen.

Työn tavoitteena on selvittää sosionomien (AMK) todellisia työtehtäviä kehitysvammatyössä sekä saada selville, vastaako sosionomi (AMK) -koulutus kehitysvammatyön tarpeisiin ja millaisia puutteita koulutuksessa on. Teorian keskeisempiä käsitteitä ovat kehitysvammaisuus, kehitysvammatyö, sosionomi (AMK) -koulutus ja sosionomi (AMK) -tutkinto.

Valitsin aiheen siksi, että se on ajankohtainen ja herättää keskustelua sosionomien tulevaisuudesta ja osaamisesta kehitysvammatyössä. Aiempia tutkimuksia ei ole tehty tästä aiheesta, ja se osaltaan lisäsi tutkimuksen tarpeellisuutta sekä omaa mielenkiintoani tutkimusta kohtaan.

2 KEHITYSVAMMAISUUS

2.1 Kehitysvammaisuuden määritelmiä

Kehitysvammainen on Suomen kehitysvammalain mukaan henkilö, jonka henkinen toiminta tai kehitys on estynyt tai häiriintynyt synnynnäisen tai kehitysiässä saadun sairauden, vamman tai vian vuoksi ja eikä hän voi saada tarvitsemiaan palveluita minkään muun lain nojalla. (L 519/1977). Tämä koskee kaikkia henkilön kehityksen aikana ilmaantuvia vaikeampia vammoja. Kehitysvamma on käsitys- ja ymmärtämiskyvyn alueella oleva vamma. (Malm, Matero, Repo & Talvela 2004, 165). Vammalla tarkoitetaan psyykkistä tai fyysistä vajavuutta, joka pysyvästi vaikeuttaa henkilön suorituskykyä. Suomen laissa ei ole asetettu kehitysvammaisuudelle tarkkaa yläikärajaa. (Kaski, Manninen, Mölsä & Pihko 2002, 20 - 21.)

2.2 AAMR:n määritelmä

AAMR:n (The American Association for Mentally Retarded) mukaan tarkoitetaan kehitysvammaisuudella selvää rajoitusta tämänhetkisessä toimintakyvyssä. Kehitysvammaisuudelle on tyypillistä keskimääräistä heikompi älyllinen suorituskyky, mihin samanaikaisesti liittyy rajoituksia kahdessa tai useammassa adaptiivisten taitojen osa-alueista. Adaptiivisten taitojen osa-alueet ovat muun muassa kotona asuminen, itsehallinta, sosiaaliset taidot, terveys, itsestä huolehtiminen ja kommunikaatio. Näitä taitoja sovelletaan yksilöllisesti. AAMR:n määritelmän mukaan kehitysvammaisuuden tulee ilmetä ennen 18 vuoden ikää. (Kaski ym. 2002, 21.)

2.3 WHO:n määritelmä

WHO:n (Maailman terveysjärjestö) tautiluokituksen ICD-10:n määritelmän mukaan katsotaan älyllisen kehitysvammaisuuden tarkoittavan tilaa, missä henkisen suorituskyvyn kehitys on joko epätäydellinen tai estynyt. Kehitysiässä ilmaantuvat taidot ovat puutteellisesti kehittyneitä. Puutteelliset taidot ovat yleiseen henkiseen suorituskykyyn vaikuttavat kielelliset, sosiaaliset, kognitiiviset ja motoriset taidot. Älyllinen kehitysvamma voi esiintyä minkä muun tahansa psyykkisen tai fyysisen tilan kanssa tai sitten yksin. (Kaski ym. 2002, 21.)

2.4 Kehitysvammaisuuden kuvausta

Kehitysvammaisuus voidaan todeta jo ennen lapsen syntymää lapsivesitutkimusten ja sikiöseulonnan avulla. Monissa tapauksissa kehitysvammaisuus todetaan kuitenkin vasta syntymän jälkeen, lievemmissä tapauksissa vasta kouluiässä oppimisvaikeuksien myötä. (Malm ym. 2004, 166.) Kehitysvammaisuuteen voi kuulua paljon erilaisia vammoja, jotka ovat syntyneet ihmisen ensimmäisten 18 ikävuoden aikana. Näitä vammoja voivat olla älyllinen jälkeenjääneisyys, puhe- ja aistivammat, liikuntavammat, epilepsia sekä lievät aivotoininnan häiriöt. (Kaski, Manninen & Mölsä 2009, 22 - 24.)

Arvioiden mukaan 5 - 8 %:lla on synnynnäisiä tai kehitysiässä syntyneitä sairauksia ja poikkeavuuksia. Suomessa älyllistä kehitysvammaisuutta on arviolta noin 1 %:lla koko väestöstä. Suomessa noin 27 000 kehitysvammaista kuuluu erityishuollon palvelujen piiriin, mutta Kelan ja Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmien tietojen pohjalta kehitysvammaisia on yhteensä noin 35 000. Kehitysvammaisten tarkkaa lukumäärää on vaikea todentaa, koska kaikki kehitysvammaiset eivät ole vielä nykypäivänäkään palvelujen piirissä. He eivät hae heille tarkoitettuja etuuksia, tai he eivät saa niitä, tai he hakevat etuuksia muiden perusteiden nojalla. (Kaski ym. 2009, 22 - 24.)

2.5 Älyllisen kehitysvammaisuuden asteet

Lievästi älyllisesti kehitysvammainen ihminen yleensä pystyy toimimaan omatoimisesti henkilökohtaisissa toiminnoissaan. Hänellä on edellytyksiä aikuisena asua joko hieman tuettuna tai itsenäisesti. Lievästi kehitysvammainen ihminen tarvitsee ohjausta, vaikka hän on melko itsenäinen monilla elämän osa-alueilla. Hän tarvitsee myös tukea löytääksensä tarvitsemansa palvelut. (Kaski ym. 2009, 21.)

Keskiasteinen älyllinen kehitysvammaisuus aiheuttaa lapselle viiveitä kehityksessä. Monet heistä pärjäävät itsenäisesti tai melko itsenäisesti henkilökohtaisissa toiminnoissaan ja saavuttavat riittävän kommunikaatiokyvyn. Keskiasteinen kehitysvamma invalidisoi hieman enemmän kuin lievä kehitysvammaisuus, mutta monesti tämän ryhmän kehitysvammaiset kykenevät esimerkiksi tuettuun työhön ja kulkemaan työpaikalle itsenäisesti. (Kaski ym. 2009, 20 - 21.)

Vaikeasti älyllisesti kehitysvammainen ihminen tarvitsee jatkuvan ohjausta ja tukea. Tällöin ihminen tarvitsee pitkäjänteistä kuntoutusta, jonka ansiosta hän voi pärjätä mel-

ko itsenäisesti henkilökohtaisista päivittäisistä toiminnoistaan. Kuitenkin hän tulee tarvitsemaan elämässään huomattavia tukitoimia. (Kaski ym. 2009, 21.)

Syvästi älyllisesti kehitysvammainen ihminen tarvitsee jatkuvaa hoitoa, ja hän on riippuvainen ympärillä olevista ihmisistä. Henkilöllä on vakavia puutteita muunmuassa liikkumisessa, kommunikaatiossa ja kyvyttömyyttä huolehtia itse henkilökohtaisista toiminnoistaan. Kuntoutuksen avulla ihminen voi tulla jokseenkin omatoimiseksi esimerkiksi syömisessä. Asumisessaan ja päivittäisissä toimissaan hän tarvitsee kuitenkin jatkuvaa hoitoa ja tukea. (Kaski ym. 2009, 21 - 22.)

2.6 Monivammaisuus

Sairastumisen sekä vammautumisen mahdollisuus on osa ihmisen elämää. Kuitenkin jotkut oireet tai sairaudet esiintyvät tavallista useammin niillä henkilöillä, joiden toimintakykyä myös kehitysvammaisuus huonontaa. Nämä saattavat olla hyvinkin merkittäviä heidän suoriutumiskykynsä ja hyvinvointinsa kannalta. Kehitysvammaisuuden piiriin liittyy monenlaisia hyvinkin erityyppisiä henkistä ja fyysistä suorituskkyä vaikeuttavia vammaisuuden muotoja. Näistä yleisin on älyllinen kehitysvammaisuus. (Kaski ym. 2002, 121.)

Älylliseen kehitysvammaisuuteen saattaa liittyä monia lisävammoja sekä -sairauksia. Nämä lisävammat ja sairaudet tulevat esille iän myötä. Kehitysvammaisilla voi siis esiintyä myös muita akuutteja tai pitkäaikaisia sairauksia. (Kaski ym. 2009, 24.) Lisävammoilla ja -sairauksilla tarkoitetaan erilaisia liikuntavammoja sekä neurologisia vammoja sekä aistivammoja ja kielellisiä häiriöitä. (Malm ym. 2004, 176).

Kehitysvammaisilla henkilöillä muiden vammojen ja sairauksien ilmenemismuodot saattavat poiketa todella paljon siitä, miten ne tavallisesti ilmenevät. Tämän takia heidän kanssaan työskentelevällä henkilöstöllä on erityisiä haasteita tulkita oikein näiden kehitysvammaisten käyttäytymistä. (Kaski ym. 2002, 121.)

3 KEHITYSVAMMATYÖ

3.1 Kehitysvammatyön historia

Kehitysvammahuolto alkoi toisen maailmansodan jälkeen kehittyä. Hoitopaikoista oli koko ajan pulaa ja laitokset kasvoivat koko ajan. Olosuhteet saattoivat olla huonot yli-kuormittuneessa laitoksessa. Palvelujärjestelmän kehittyminen kehitysvammaisten auttamiseksi säilyi kuitenkin laitoshoitopainotteisena. (Kaski ym. 2009, 290.)

Kehitysvammahuolto pyrkii nykypäivänä ottamaan vammaisten yksilölliset tarpeet huomioon. Vuonna 1969 normalisoinnin periaatteita mietittiin Skandinaviassa. Normalisoinnin periaatteet ovat hyvin esillä vuonna 1971 YK:n Kehitysvammaisten oikeuksia koskevassa julistuksessa. Normalisoinnin ja integroinnin aikakausi on tätä päivää. Normalisoinnilla tarkoitetaan kehitysvammaisen elinympäristön pitämistä samankaltaisena kuin ei-kehitysvammaisilla ihmisillä ja tällä tuetaan kehitysvammaisen itsenäistä selviytymistä. (Kaski ym. 2009, 290 - 291.)

Suomessa, kuten muuallakin maailmassa, kehitysvammaisia hoidettiin ennen 1900-lukua usein mielisairaaloissa. Suomeen ensimmäinen kehitysvamma-alan laitos perustettiin Perttulaan, Hämeenlinnaan, vuonna 1890. Seinäjoen piirimielisairaalan yhteyteen perustettiin Suomen ensimmäinen kunnallinen kehitysvammalaitos vuonna 1929. Vajaamielislaki astui voimaan vuonna 1958, minkä seurauksena syntyi koko maan kattava laitosverkosto ja valtionapu tuli lakisäättäväksi. Vajaamielislakia täydennettiin vuonna 1969, minkä jälkeen myös avohuolto siirtyi valtionavun piiriin. Tämän katsottiin auttavan lain epäkohtiin ja poistavan kehitysvammahuollon laitospainotteisuutta. Vuonna 1978 astui voimaan kehitysvammalaki, jonka seurauksena avohuolto tuli yhä keskeisemmäksi kehitysvammahuollossa, minkä jälkeen avohoidon palvelu- ja asumisvaihtoehdot lisääntyivät ja kehitysvammaiset siirtyivät opiskelemaan peruskouluun harjaantumisopetukseen vuonna 1985. (Kaski ym. 2009, 291 - 293.)

Ennen vuotta 2009 erityishuoltopiirit hoitivat suuren osan kehitysvammahuollon toiminnoista, joita ovat olleet laitoshoidon tuottaminen, tutkimus- ja neuvolapalvelut, sekä asumispalvelut, työtoiminta ja perhehoito. Kunta voi myös itse järjestää erityishuoltoa omana toimintanaan tai tarvittaessa ostaa palvelun yksityisiltä palvelun tuottajilta tai toiselta kunnalta. (Kaski ym. 2009, 291 - 293.)

Laitospaikkoja on vähennetty ja palvelut on keskitetty kehitysvammaisen lähiyhteisössä järjestettyihin palveluihin. Tulevaisuudessa kehitysvammahuollossa keskitytään yhä monipuolisempien asumispalveluiden järjestämiseen, työtoiminnan kehittämiseen, koulutukseen sekä kehitysvammaisten työllistymisen lisäämiseen ja työsuhteiden luomiseen. Varsinkin perusopetuksen jälkeinen koulutus on suuri haaste kehitysvammahuololle. (Kaunisto 2007.)

Vuoden 2009 alusta erityishuoltopiireissä on tapahtumassa muutoksia ja sairaanhoitopiirit jatkavat osaksi niiden tehtäviä joillakin paikkakunnilla. Toisaalta taas joistakin erityishuoltopiireistä on tullut niin sanottuja vapaaehtoisia kuntayhtymiä, jotka hoitavat erityishuoltopiirien toimintoja. Myös lainsäädäntö ja rahoitusjärjestelmät ovat uudistumassa. Kunnallisten palvelutuottajien osuus on vähentynyt ja tilalle ovat tulleet kasvavassa määrin säätiöt, yhdistykset ja yritykset. (Räisänen, Kaski & Lehmusojä 2007, 21.)

3.2 Kehitysvammatyön työkenttä

3.2.1 Avo- ja laitoshuoltojen vertailua

Avohuollon osuus kehitysvammapalveluissa on kunnissa lisääntynyt roimasti, ja sen kysyntä on koko ajan kasvussa. Laitoshuollon osuus sen sijaan on vähentynyt. Tämä käy ilmi Sosiaali- ja terveysministeriön ja Suomen Kuntaliiton julkaisemasta selvityksestä. Selvityksen mukaan noin kolmannes kehitysvammaisista asuu lähiyhteisöissä ja he saavat asumiseensa ja osallistumiseensa tukea asumisyksiköiden henkilöstöltä. Nykyään noin puolet koko maan kehitysvammaisista asuu perheensä kanssa kotona. (Lintula 2007.)

Suomi on allekirjoittanut YK:n vammaisten henkilöiden asumista koskevan yleissopimuksen, jonka mukaan valtion on taattava vammaiselle henkilölle mahdollisuus valita oma asuinpaikkansa, asumismuotonsa sekä mahdollinen asuinkumppaninsa samoin kuin muidenkin ihmisten oikeutena on. Tästä sopimuksesta johtuen on avohuollon asumispalvelut kehitysvammaiselle yksilöllisempi asumisvaihtoehto kuin laitosasuminen, ja se tukee ihmisoikeuksia, joihin pohjautuen myös kehitysvammaisella tulee olla yhtäläinen oikeus elää ja tehdä valintoja. Hyvät ja toimivat asumisratkaisut ja riittävät tukipalvelut mahdollistavat monille kehitysvammaisille asumisen avohuollossa. Tavoitteena olisi, että myös kehitysvammaiset saisivat asua tulevaisuudessa kuten muutkin

kansalaiset asuvat. Tavoitteeksi tulevaisuudelle on asetettu se, että laitosjärjestelmästä luovutettiin 10 vuoden kuluessa ja ainoastaan muutamat laitokset jäisivät toimimaan. Nekin siirrettäisiin osaksi terveydenhuoltoa. Lähes kokonaan avopalveluihin siirtymisen edellyttää kuitenkin ainakin 600 uuden asunnon hankkimista vuosittain kehitysvammaisille. (Niemelä & Brandt 2008.)

Kehitysvammaisten henkilöiden laitospaikkoja on vähennetty 1990-luvulta lähtien, mikä on aiheuttanut myös negatiivisia asioita kuten esimerkiksi sen, ettei laitospaikkoja enää ole tarpeeksi ja osa kehitysvammaisista on joutunut siirtymään vanhainkotien tai terveyskeskuksien vuodepaikoille. Myös avohuollosta laitoshuoltoon kiireellisen hoidon tarpeen takia tulleiden kehitysvammaisten kehitysvammahuollon kuntoutus- ja palvelukeskuksien hoitopaikkojen määrä on osoittautunut riittämättömäksi, ja he joutuvat odottamaan hoitopaikkaa liian kauan. Myöskään kunnan järjestämät asumisen tukipalvelut eivät ole olleet riittäviä siirryttäessä pois laitoshuollosta. (Kaski ym. 2002, 381 - 382.)

3.2.2 Avohuolto

Avohuollossa kehitysvammainen henkilö asuu perheensä tai muiden omaistensa tai läheistensä kanssa kotona. Avohuollossa oleva kehitysvammainen henkilö voi myös asua tukiasunnossa. Avohuollon asiakkaana oleva kehitysvammainen saa ohjausta ja tukea avohuollon ohjaajalta, joka tekee kotikäyntejä ja ohjaa kehitysvammaista arkielämän asioissa sekä ohjaa erityishuollon palveluihin, ja toimii tarvittaessa yhdys- tai tukihenkilönä. Avohuollon ohjaaja tekee myös suunnittelutyötä kuntoutuksen sekä hoidon osalta. Avohuollon ohjaaja on kunnan työntekijä ja hän työskentelee yleensä kunnan sosiaalitoimistossa. (Kaski ym. 2002, 357 - 358.)

Laitospainotteisuudesta on siirrytty koko ajan enemmän avohuoltoon, mutta tulevaisuus näyttää, kuinka kauan tällainen kehitys on mahdollista. Yhteiskunnassa tapahtuva muu kehitys vähentää kehitysvammaisten itsenäisen toimeentulon edellytyksiä ainakin omalla kotipaikkakunnallaan. Pienet kunnat eivät pysty tarjoamaan niin paljon kehitysvammaisille suunnattuja palveluja kuin suuret kunnat. Myös julkiset kulkuyhteydet heikentyvät koko ajan sekä lähikauppoja, posteja, pankkeja ja muita palveluja karsitaan. Myös maksaminen hankaloituu automatisoitumisen myötä ja kehitysvammaiselle se lisää haasteita selviytyä omatoimisesti. Tasapuolisuus ja turvallisuus heikentyvät ko-

ko ajan nyky-yhteiskunnassa, mikä osaltaan luo haasteita avohuollolle. (Kaski ym. 2002, 382.)

3.2.3 Laitoshuolto

Vuoden 2007 lopussa kehitysvammaisia oli laitoshoidossa 2 220 (Kaski ym. 2009, 334). Laitoshoitoa järjestetään pitkäaikaisena tai lyhytaikaisena. Pitkäaikainen laitoshoido tai jatkuva laitoshoido on tarpeen, silloin kun toinen vaihtoehto olisi pitkäaikaishoitoa antava terveyskeskus, keskussairaalan lastenosasto tai psykiatrinen sairaala. Ne pystyvät kuitenkin vastaamaan vain rajallisesti kehitysvammaisen asiakkaan tarpeisiin. Syitä pitkäaikaiseen laitoshoitoon voi olla monia, kuten esimerkiksi fyysinen tai psyykinen terveydentila, itsestä huolehtimisen puutteista johtuvat syyt tai kuntoutus. Laitoshoidossa asuvat kehitysvammaiset eivät siis vaikeahoitoisuutensa vuoksi pysty asumaan muualla ja siksi heille ei voida tarjota muuta asumisvaihtoehtoa. Kehitysvammalakikin määrittelee tämän, eikä jatkuvaa hoitoa anneta kuin niille, jotka eivät ilman sitä selviytyisi. Lyhytaikaiseen laitoshoitoon tullaan, kun kyseessä on kuntoutus, pitkäaikaisen sairauden hoito tai lääketurvallisuuden seurantaan liittyvä hoito. Jos kehitysvammaisen hoitaja tai omainen tarvitsee hetkellisen loman, niin kehitysvammaisen lyhytaikainen laitoshoido auttaa myös siinä. Tätä kautta laitoshoido on osoittautunut merkittäväksi avohoidon tukijaksi. (Kaski ym. 2002, 353 - 354.)

3.2.4 Työ- ja päivätoiminta

Päivä- ja työtoiminnan suunnittelu lähtee liikkeelle kehitysvammaisen henkilön omista kiinnostuksen kohteista, taipumuksista ja toiveista. Toiminnan tulisi olla hänelle mielekästä ja hänen hallitsemiensa taitojen käyttämisen mahdollistavaa. (Kaski ym. 2002, 248 - 249.)

Päivätoimintakeskukset organisoivat kehitysvammaisille päivähoitoa, työharjoittelua, itsenäistämisoheistamista, sekä ne järjestävät myös erilaista toimintaa. Päivätoimintakeskukset järjestävät myös työtä kehitysvammaisille, jotka eivät selviydy tavallisessa työkeskuksessa. (Kaski ym. 2002, 358 - 359.)

Työtoiminnan tavoitteena on tarjota työtä ja kuntouttavaa toimintaa kehitysvammaiselle. Työtoiminnan sisältönä on myös työtaitojen ja sosiaalisten taitojen kehittäminen

työelämää varten. Työtehtävät työtoiminnassa ovat monipuolisia, jotta mahdollisimman monet kehitysvammaiset saisivat sopivaa tekemistä. (Kaski ym. 2002, 359 - 360.)

4 KOULUTUS

Koulutus on nyky-yhteiskunnassa keskeistä, ja sen kehittämisen paine kasvaa koko ajan. Koulutus ja oppiminen antavat ihmiselle monipuolista tyydytystä ja ne lisäävät ihmisen elämänhallintaa. Koulutus on useimmiten yhteiskunnan ylläpitämää ja tarjoamaa toimintaa. Koulutuksen tavanomainen tarkoitus on sosiaalista lapset ja nuoret yhteiskuntaan ja siinä vallitsevaan kulttuuriin ja tapoihin. Ennen 1600-lukua koulutus oli vain rikkaiden etuoikeus. Yhteiskunnallisten olojen muuttuessa 1600-luvulla alettiin suhtautua myönteisesti kaikille annettavaan peruskoulutukseen, ja teollistumisen myötä oppivelvollisuuskoulut alkoivat yleistyä. Kaupungistumisen myötä koulutus oli myös apu sosiaalipoliittisiin ongelmiin ja kasvatuksellisiin ongelmiin. Nykyään koulutuksen avulla yhteiskunta voi vaikuttaa ihmisten toimintaan, arvomaailmaan sekä maailman kuvan muodostumiseen. (Rauste-von Wright & von Wright 1999, 7 - 8.)

4.1 Sosiaalialan ammatillinen koulutus

Suomalaisessa koulutusjärjestelmässä aloitettiin pitkä prosessi 1970-luvulla, mikä lopulta nosti sosiaalialan uudeksi koulutusalaksi. 30.5.1974 valtioneuvosto teki periaatepäätöksen keskiasteen koulutuksesta, minkä perusteella saman vuoden elokuussa opetusministeriö asetti 14 toimikuntaa kehittämään eri alojen koulutusta. Tällöin sosiaaliala mainittiin vain kuuluvan yhteen terveydenhuollon koulutuksen kanssa. Edistyksellistä kuitenkin oli, että terveydenhuollon opetussuunnitelmatoimikuntaan lisättiin myös kaksi sosiaalihuollon edustajaa ajamaan sosiaalialan asioita koulutuksen tiimoilta. Suurin osa toimikunnan edustajista oli kuitenkin terveydenhuollon edustajia, ja sosiaalialan toiminta- ja palvelujärjestelmän jäsenitys muodostuikin ongelmalliseksi ja epämääräiseksi. Selkeää päätöstä ei vielä heti tuolloin siis tehty, mutta puhuttiin sosiaaliturvakoulutuksen peruslinjasta, joka toteutettaisiin ehkä seuraavan koulunuudistuksen yhteydessä. (Viinamäki 2008, 10 - 12.)

Toimikunnan työ oli kuitenkin tuottanut tulosta, ja hyvin pian päädyttiin sosiaalialan peruslinja ratkaisuun. Tämän myötä 30.11.1978 valtioneuvosto teki päätöksen keskiasteen koulunuudistuksen suunnitteluohjeista, joissa vahvistettiin uusi peruslinjajako, jossa mainittiin myös sosiaalialan peruslinja. Sosiaalialan peruslinjan tarpeellisuutta perus-

teltiin muun muassa työelämän tieto- ja taitovaatimusten eroavuuksilla sosiaalialalla ja terveydenhuollossa, sosiaalialan senhetkisellä epäselkeydellä, sosiaalialan ammattitaitoisen työvoiman puutteella sekä tulossa olevan uudistuksen toteuttamisen jälkeisellä vaikeudella luoda enää uutta koulutusala. Ratkaisua tuki myös sosiaali- ja terveystieteiden hallinnon alan lainsäädännön kehittämisvaihe, minkä seurauksena vuonna 1982 astui voimaan sosiaalihuoltolaki. (Viinamäki 2008, 10 - 12.)

Opetusministeriö asetti 29.1.1981 toimikunnan, joka alkoi suunnitella sosiaalialan koulutuksen toteuttamista ja selkiyttää sosiaalialan peruslinjan eri koulutusammattiteja. Toimikunnan työtä jatkettiin vuoden 1982 loppuun, jonka jälkeen Suomeen saatiin uusi ammatillinen koulutusala, sosiaaliala. Toki maassamme annettiin sosiaalityön koulutusta jo aiemminkin, mutta vain yliopistotasosta. Nyt rinnalle tuli myös ammatillinen sosiaalialan koulutus. (Viinamäki 2008, 10 - 12.)

Sosiaalialan ammatillinen koulutus aloitettiin vuonna 1984 muutamassa kokeilukoulussa. Mukana olivat Jyväskylän sosiaalialan oppilaitos, Tampereen sosiaalialan oppilaitos sekä Ylä-Savon sosiaalialan oppilaitos. Sosiaalialan koulutusammattiteiksi päätettiin lopulta asettaa kouluasteiset kodinhoitajan, päivähoitajan sekä kehitysvammahoitajan koulutusammattit. Opistoasteisiksi koulutusammattiteiksi asetettiin sosiaaliohjaajan, kehitysvammaohjaajan sekä sosiaalikasvattajan koulutusammattit. Vakainainen sosiaalialan ammatillinen koulutus käynnistyi vuosina 1986 - 1988. (Viinamäki 2008, 13.)

4.2 Sosiaalialan ammattikorkeakoulutus

Ammatillinen sosiaalialan koulutus oli ollut vakinaista vasta muutaman vuoden, kun alettiin jo suunnitella uutta koulutusjärjestelmäuudistusta 1990-luvun vaihteessa. Sen koettiin olevan monelle juuri aloittaneelle sosiaalialan oppilaitokselle houkutteleva mahdollisuus. Sosiaalialan korkeakoulutasoinen koulutus oli monissa sosiaalialan oppilaitoksissa tärkeä puheenaihe, ja sitä alettiin pikkuhiljaa kehittää. Sosiaaliala kaipasi työntekijöiden osaamistason nostamista, tehtävärakenteiden uudistamista sekä työmenetelmien kehittämistä. Myös kansainvälistyminen loi paineita ammatilliseen sosiaalialan koulutukseen. Moni ylioppilas tahtoi jatkaa opintojaan yliopiston sijasta ammattikorkeakoulussa, jos siihen olisi vain ollut mahdollisuus. Koettiin vahvasti, että sosiaalialan ammattikorkeakoulutus toisi helpotusta vallitseviin ongelmiin ja sille olisi tarvetta. (Viinamäki 2008, 13 - 19.)

Vuoden 1988 keväällä opetusministeri asetti kolme opetusministeriön virkamies työryhmää uudistamaan koulutusjärjestelmää. Ylijohtaja Markku Linnan johdolla syntyi varteenotettava ehdotus koulutusjärjestelmän uudistuksesta. Ehdotus sisälsi suunnitelman perustaa ammattikorkeakouluja sekä vahvistaa lukioden ja ammatillisten oppilaitosten integraatiota. Ehdotuksen tullessa julkisuuteen alkoi voimakas toiminta ammattikorkeakoulukokeilujen perustamiseksi. Jo keväällä 1990 opetusministeriö vastaanotti 70 ammattikorkeakouluesitystä ja 17 nuorisoasteen kokeiluesitystä. Kokeiluja koskeva laki hyväksyttiin 15.2.1991, minkä jälkeen annettiin kokeilulupa yhteensä 22 ammattikorkeakoululle. Ensimmäiset ammattikorkeakoulukokeiluun osallistuneet koulut olivat Kemin, Oulun, Outokummun, Päijät-Hämeen, Seinäjoen sekä Vantaan sosiaalialan oppilaitokset. Näistä Seinäjoen sosiaalialan oppilaitos toimi aktiivisesti ja loi myös nykyisen kaltaisen opetussuunnitelman. (Viinamäki 2008, 13 - 19.)

Ammattikorkeakoulutuksen alkutaival oli tutkimus- ja kehittämistyötä ja keskustelu asian tiimoilta oli vilkasta. Joissakin keskusteluissa pelättiin muunmuassa ammattikorkeakoulutuksen muuttuvan yliopistokoulutuksen kaltaiseksi tahattoman tai tahallisen jäljittelyn myötä ja tämän taas koettiin uhkaavan yliopistotasosta koulutusta. Ammattikorkeakoulutuksen kehittäminen kuitenkin jatkui. 1990-luvun puolivälissä tulivat työelämäprojektit ja erilaiset kehittämishankkeet osaksi ammattikorkeakoulutusta. Kansainvälistyminen tuli myös osaksi ammattikorkeakoulutusta. (Viinamäki 2008, 13 - 19.)

Vuoden 1994 keväällä opetusministeriön työryhmä esitti, että sosiaalialan ammattikorkeakoulutus korvaisi sosiaalialan opistoasteisen koulutuksen sillä edellytyksellä, että samaan lopputulokseen päädyttäisiin myös muilla aloilla. Työryhmä oli myös yksimielinen siitä, että yliopistopohjainen sosiaalityön maisteritutkinto säilytettäisiin korkeimpana sosiaalityön tutkintona. Ongelmallisena koettiin vielä se, että antaako ammattikorkeakoulutus valmiudet sosiaalialalle vai sosiaalityöhön. Työryhmä päätyi kuitenkin esittämään valmiuksien riittävän sosiaalityöhön, mutta eriäviäkin mielipiteitä oli jo silloin. (Viinamäki 2008, 13 - 19.)

Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen kansainvälinen arviointi tehtiin 1990-luvun puolivälissä, jolloin ensimmäinen korkeakoulukokeilu oli päättynyt, ja siitä oli koostettu muistio. Kehittämiskohteita nousi paljon esille ja niistä mainittavimmat olivat muun muassa pedagogisen kehittämisen käynnistäminen, ohjauksellisempi ote opetukseen, työelämän liittäminen opintoihin, arvioinnin tekeminen jatkuvaksi ja systemaattisemmaksi, opetussuunnitelmien kehittäminen, työelämäprojektien käynnistäminen sekä

henkilökohtaisten opintosuunnitelmien luominen. Pääviesti kansainvälisen arvioinnin pohjalta sosionomi (AMK) -koulutukselle kuitenkin oli, että on luotava Profile of Socialworker in the Polytechnic Education. (Viinamäki 2008, 19 - 20.)

4.2.1 Sosionomi (AMK) -nimekkeen vakiintuminen

Vuoden 1995 jälkeen pinnalle nousi ammattikorkeakoulujen vakinaistaminen. Lainsäädäntöön kiinnitettiin huomiota ja käsiteltiin alakohtaisia ratkaisuja. Sosiaalialan ammattikorkeakoulutusta ei joidenkin näkemysten mukaan olisi tarvinnut jatkaa ja ottaa mukaan vakinaistamiseen. Sosiaalialan ammattikorkeakoulutus vakinaistettiin ahkeran ja sinnikkään työn tuloksena ja myös vedoten sen tarpeeseen. Sosiaalialan ammattikorkeakoulututkinnon nimike oli myös epäselvä vielä ennen 2000-lukua, ja nimikkeen tullessa viralliseksi vuonna 1999 voitiin olla varmoja sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen vakiintumisesta. Nimikkeeksi vahvistui sosionomi (AMK). Tämän ongelman ratkeamisen jälkeen käytiin vilkasta keskustelua ammatinharjoittamislainsäädännöstä ja sosiaalityön määrittämisestä. Koulutuksen vakiintumisen jälkeen tuli myös uusia yksiköitä ja korkeakouluja mukaan tarjoamaan opetusta sosionomi (AMK) -tutkintoon. (Viinamäki 2008, 28 - 29, 32.)

4.2.2 Verkostoituvat erityispalvelut -hanke (VEP)

Laman jälkeinen aika 1990-luvun puolivälissä sai sosiaali- ja terveysministeriön käynnistämään valtakunnallisen erityispalveluja kartoittavan ja kehittävän verkostoituvat erityispalvelut -hankkeen, joka tunnetaan lyhenteellä VEP. Hankkeen avulla oli tarkoitus saada kuntien, kuntayhtymien, järjestöjen ja oppilaitosten verkostoituminen ja saada aikaan entistäkin paremmin toimivat sosiaalihuollon erityispalvelut ja turvata erityisosaaminen ja sen saatavuus. Hankkeen myötä saivat sosionomit (AMK) näyttää omaa osaamistaan ja heidän arvostuksensa ja tunnettavuutensa kasvoi. Myös sosiaalialan ammattikorkeakoulutus ja sen tuottama osaaminen saivat näkyvyyttä ja saivat mahdollisuuden verkostoitua paremmin. Hanke päättyi vuonna 2004. (Viinamäki 2008, 25 - 26.)

4.2.3 Sosiaalihuollon tehtävä- ja ammattirakenteen kehittäminen -projekti

Tänä päivänä käydään vilkasta keskustelua sosionomien (AMK) ja yliopistotasoisien sosiaalityön koulutuksen saaneiden yhteistyöstä ja toimenkuvien muodostumisesta.

Mahdollinen työparityöskentelykin on ollut puheena ja kehittämiskohteena. Sosiaali-
huollon tehtävä- ja ammattirakenteen kehittäminen -projektin avulla on saatu paljon
hyviä tutkimustuloksia ja kehittämiskohteita. Projektin avulla selvitettiin eri ongelma-
kohtia nykyisissä jo olemassa olevissa toiminnoissa sekä sosiaalihuollon tehtävä- ja
ammattirakenteiden uudistamistarpeita. Projekti painottui yliopistollisen sosiaalityön
koulutuksen saaneiden ja ammattikorkeakoulupohjaisen tai opistopohjaisen sosiaalialan
tutkinnon suorittaneiden tehtäviin ja tehtävärakenteiden uudistamiseen, jotta kansalais-
ten tarpeisiin pystytään vastaamaan paremmin ja ne pystytään täyttämään. Myös sosio-
nomien (AMK) tehtäviä tarkasteltiin verrattuna lähihoitajien tehtäviin. Projektin tulok-
sena selvisi, että kehitettävää on paljon ja olisi mitä pikimmiten alettava kehittää nykyi-
siä työtapoja ja työyhteisöjä sekä työn tekemisen ehtoja. (Viinamäki 2008, 30.)

4.3 Sosionomi (AMK) -tutkinnon pätevyys ulkomailla

Sosionomi (AMK) -tutkinnon suorittaneilla on mahdollisuus myös hakeutua töihin ul-
komaille, koska monissa Euroopan maissa on vastaava tutkinto (liite 1) Tutkinnot vas-
taavat pääasiassa alempaa korkeakoulututkintoa (Bachelor), ja ne ovat laajuudeltaan
180 - 240 ECTS-opintopistettä. Ongelmalliseksi työnhaussa voi kuitenkin osoittautua
se, että lähes kaikkien muiden maiden tutkinnot antavat valmiudet myös sosiaalityöhön
ja niitä voikin kutsua sosiaalityön tutkinnoiksi, kun taas Suomessa tutkinto on sosio-
nomi (AMK). Tutkinto antaa pätevyyden sosiaalialalle, ja siksi puhutaankin sosiaa-
lialan tutkinnosta. Se ei anna valmiuksia ja pätevyyttä sosiaalityöntekijäksi. Työtä ha-
kiessa on muistettava, että jos sosiaalityö on kyseisessä maassa säännelty ammatti, tar-
vitaan silloin tutkinnon tunnustamispäätös, jonka pohjalta selviää, pystyykö sosionomi
(AMK) -tutkinnolla hakemaan työtä, siis täytyvätkö kelpoisuusvaatimukset. Tutkinnon
tunnustamisessa ongelmia saattaa aiheuttaa se, että Suomessa päteväksi sosiaalityönte-
kijäksi kelpaa vain sosiaalityön maisteri, joka on käynyt yliopistotasaisen sosiaalityön
koulutuksen. Työtä hakiessa on hyvä muistaa, että hyvä kielitaito on välttämättömyys.
Usein kohdamaa vaatii myös sopeutumisaikaa, soveltuvuuskoetta tai lisäkoulutusta
maan lainsäädännöstä. (Lähtenmäki 2004, 46 - 48.)

5 SOSIONOMI (AMK) -TUTKINTO

5.1 Sosionomi (AMK)

Sosionomi (AMK) -tutkinto on sosiaalialan ammattikorkeakoulututkinto, joka kestää
3,5 vuotta ja on laajuudeltaan 210 opintopistettä (Lähtenmäki 2004, 20). Tutkintoon

kuuluu perus- ja ammattiopinnot sekä 45 opintopisteen laajuinen käytännön harjoittelu. Sosionomi (AMK) -tutkintoon voi hakea, jos pohjakoulutuksena on ylioppilastutkinto tai lukion oppimäärä, opistotasoinen sosiaali- ja terveystieteiden koulutus, tai toisen asteen ammatillinen tutkinto. (Mäkinen, Raatikainen, Rahikka & Saarnio 2009, 14.)

Sosionomi (AMK) -tutkinnon osaamisalue muodostuu kasvatus-, opetus- ja ohjaustehtävistä; kuntoutuksen, ohjauksen ja sosiaalisen tuen tehtävistä; palvelutuotanto-, johtamis- ja kehittämistehtävistä; sosiaalityön tehtävistä sekä hoito- ja huolenpitotehtävistä. (Sosiaaliportti 2006.)

Vaikka sosionomin (AMK) ydiosaaminen on määritelty yhtenäiseksi, voivat eri suuntautumisvaihtoehdot silti aiheuttaa vaihtelua. Koulutuksen aikana sosionomiopiskelija voi suuntautua eri suuntautumisvaihtoehtoihin ammattikorkeakoulusta riippuen. (Sosiaaliportti 2006.)

Eri suuntautumisvaihtoehtoja ovat varhaiskasvatus, nuorisotyö, lastensuojelu, mielen-terveys-, päihde- ja kriisityö, monikulttuurinen työ, vanhustyö, vammaistyö sekä kuntoutus.

Lastensuojelun, nuorisotyön tai varhaiskasvatuksen suuntautuminen antaa valmiudet työskennellä muunmuassa päiväkodissa, lastenkodissa, nuorisotyössä tai koulukodissa sekä muissa ohjaus- ja kasvatustehtävissä. Maahanmuuttajatyön, vanhustyön, vammaistyön, mielen-terveys- ja päihdetyön suuntautuminen valinnee sosionomiopiskelijan työpaikkana on valmistumisen jälkeen mahdollisesti esimerkiksi vastaanottokeskus, kehitysvammalaitos, kotipalvelu tai jokin muu työ, joka on asiakkaiden hoitoa, ohjausta, sosiaalista kuntoutusta sekä syrjäytymisen ehkäisemistä. (Opintoluotsi 2009.)

Sosiaalialan koulutusohjelmassa on myös mahdollisuus saada kelpoisuus Suomen evankelis-luterilaisen kirkon diakonian virkoihin. Tällöin on valittava suuntautumisvaihtoehtoksi diakoninen sosiaalityö. Kristillisen lapsi- ja nuorisotyön suuntautumisvaihtoehto taas antaa kelpoisuuden kirkon nuorisotyön ohjaajan virkaan. (Opintoluotsi 2009.)

Sosionomiksi voi Suomessa opiskella 21:ssä eri ammattikorkeakoulussa ja 33:ssa niiden eri toimipisteessä. Aikuiskoulutuksena sosionomi (AMK) -tutkintoon voi opiskella 18 ammattikorkeakoulussa ja niiden 22:ssa eri toimipisteessä (liite 2) (Koulutusnetti 2009.)

5.2 Sosionomin (AMK) ydinosaaminen

Sosionomin (AMK) ydinosaaminen muodostuu tiedollisesta ja eettisestä osaamisesta, menetelmällisestä osaamisesta, yhteiskunnallisesta tietoisuudesta ja vaikuttamisesta, sosiokulttuurisesta osaamisesta, toimintaympäristön tuntemisesta ja palvelujen kehittämisestä sekä kasvun, arkielämän ja sosiaalisen toimintakyvyn tukemisesta. (Borgman, Dal Maso, Hakonen, Honkakoski & Lyhty 2001, 10 - 11.)

5.2.1 Yhteiskunnallinen tietoisuus ja vaikuttaminen

Yhteiskunnallinen ajattelutapa ja yhteiskunnan perusrakenteiden ja kehitysprosessien tietämys on tärkeää osaamista sosionomille, sillä sosiaalialan työ perustuu yksittäisen ihmisen yhteiskuntasidonnaisuuteen. Sosionomi (AMK) ymmärtää ihmisten toimintaedellytyksiä ja yhteiskunnallisen tilanteen vaikuttavuuden niihin. Hän osaa myös vaikuttaa yhteiskunnallisesti yhdessä asiakkaan kanssa ja tiedostaa sosiaalialan ja yhteiskunnan arvoristiriidat. Sosionomi (AMK) pyrkii vaikuttamaan yhteisöllisiin ja yhteiskunnallisiin toimintaedellytyksiin ja parantamaan sekä edistämään sitä kautta yksilön, perheen tai jonkin sosiaalisen ryhmän osallisuutta yhteiskuntaan sekä parempaan ja mielekkäämpään elämään. Yhteiskunnan heikompiosaisten auttaminen ja tukeminen kuuluvat ensisijaisesti sosionomin (AMK) työn piiriin ja hän kantaakin työssään vastuuta niiden yksilöiden selviytymisestä, joiden subjektiivisuus ja hyvä elämä ovat uhattuina. Tärkeää on, että auttaminen sekä ratkaisujen etsiminen heikompiosaisten elämäntilanteeseen tapahtuu yhdessä asianosaisen kanssa. Työn haasteellisuutta lisää se, että sosiaalialan arvot, toiminnan tavoitteet ja menetelmät joutuvat usein ristiriitaan vallitsevien yhteiskunnallisten arvojen ja taloudellisen tilanteen kanssa. (Borgman ym. 2001, 10 - 11.)

5.2.2 Sosiokulttuurinen osaaminen

Sosiokulttuurinen osaaminen perustuu yksilön merkitykseen toimijana ja kansalaisena tai kansalaisten keskinäiseen vuorovaikutukseen. Sosiokulttuurinen osaaminen on ihmillisen toiminnan ymmärtämistä kulttuurisena, ja se läpäisee sekä yksilö-, yhteisö- että yhteiskunnan tasoja. Sosiokulttuurisen osaamisen tärkeä osa-alue on myös elämäntilanne ja sen jatkuvuus. Sosionomin (AMK) tehtävä on voimavaraistaa ja valtaistaa kansalaisia ja yksilöitä, jotka ovat syrjäytymisuhan alla. On tärkeää ymmärtää, että jo-

kaisen yksilön tai kansalaisen taloudelliset, kulttuuriset ja sosiaaliset voimavarat ovat erilaiset, ja se vaikuttaa heidän elämänsä kulkuaan. Ihmisen ja yksilön itsensä toteuttamisen ja inhimillisen elämän jatkuvuuden turvaamisessa tärkeää on asiakas- ja voimavara- lähtöinen sosiaalialan työ, jota sosionomi (AMK) juuri tekee kehittäessään ammattikäytäntöjä yhdessä asiakkaiden, kansalaisten sekä muiden yhteistyökumppaneiden kanssa. Toiminnalla vahvistetaan luottamusta ja lisätään sosiaalista pääomaa osallistujien kesken. (Borgman ym. 2001, 12 - 13.)

5.2.3 Kasvun, arkielämän ja sosiaalisen toimintakyvyn tukeminen

Sosiaalityössä ihminen ja hänen elämäntilanteensa nähdään hänen sosiaalisissa yhteyksissään. Yhteiskunnallinen tilanne ja todellisuus vaikuttavat kansalaisten arkielämään ja elämänsä kulkuaan. Yksilön elämän sujuminen ja sosiaalisen toimintakyvyn ylläpitäminen vaatii hänen selviytymistään arjen taidoista ja toiminnoista itsenäisesti. Sosiaalialan asiakkaalla juuri näiden taitojen hallitsemattomuus aiheuttaa esteitä arkisen elämän sujuvuudelle. Sosionomin (AMK) tehtävänä on vahvistaa yksilön subjektiivista ja elämänsä hallintaa juuri arjen taitojen ja rutiinien avulla. Rutiinit luovat myös asiakkaalle turvallisuutta hänen omaksuttuaan ne. (Borgman ym. 2001, 13 - 14.)

Arjen taidot ja toimintamallit omaksutaan elämän aikana sosiaalisaation ja kasvatuksen myötä. Näihin taitoihin vaikuttavat oleellisesti yksilön elämänsä historia, kasvatusta, odotukset, toiveet sekä traumaattiset ja suuret elämänsä kokemukset tai pettymykset. Sosionomin (AMK) työssä tärkeää on nähdä asiakas hänen elämänsä tilanteessaan ja arvioida yhdessä asiakkaan ja muiden toimijoiden kanssa hänen voimavaransa, jonka pohjalta asiakasta voidaan auttaa sekä nähdään hänen kasvun tarpeensa ja kehityksen mahdollisuutensa. Lähtökohtana työssä on asiakkaan elämänsä tilanteen ja arjen sujuvuuden kartoittaminen, jonka jälkeen työn tavoitteena on toiminnallisten ja rakenteellisten esteiden poistaminen tai vähentäminen ja itsenäinen arjessa selviytymisen lisääminen. Sosionomi (AMK) kunnioittaa asiakasta oman elämänsä asiantuntijana ja hänen tavoitteensa on vahvistaa asiakkaan subjektiivista. (Borgman ym. 2001, 13 - 14.)

5.2.4 Toimintaympäristön tunteminen ja palvelujen kehittäminen

Sosionomin (AMK) työkenttä on laaja ja hän sijoittuu moniin erilaisiin toimintaympäristöihin, myös kansainvälisiin toimintaympäristöihin. Tästä johtuen kunkin toimintaympäristön sekä palvelujärjestelmän tunteminen on välttämätöntä. Hän osaa myös

toimia eettisesti, vaikka taloudelliset resurssit loisivatkin toimintaan paineita. Sosionomin (AMK) tavoitteena on kehittää ja uudistaa moniammatillisesti palveluja inhimilliseksi, joustaviksi ja taloudellisiksi vastaamaan asiakkaan yksilöllisiä tarpeita ja elämäntilannetta. Tämä edellyttää asiakkaan elämäntilanteen ja tarpeiden kokonaisvaltaista tuntemista sekä palvelujärjestelmän, palvelujen tuottamistapojen, yhteiskunnan taloudellisten resurssien, yhteiskunnallisen- ja poliittisen tilanteen kattavaa tuntemista. (Borgman ym. 2001, 14 - 15.)

5.2.5 Tiedollinen ja eettinen osaaminen

Sosionomi (AMK) tarvitsee monipuolisen teoreettisen ja kokemuksellisen tietoperustan pystyäkseen toimimaan työssään menestyksekkäästi ja tavoitteellisesti. Hän tarvitsee tietoa yhteiskunnasta, ihmisen ja yhteiskunnan suhteesta, ihmisen kehityksestä, elämäntilannesta, sosiaalialan periaatteista, työkäytännöistä ja menetelmistä. Tarvittu tieto on kokemuksellista sekä teoreettista ja tämän tietoperustan luovat yhteiskunta- ja käyttäytymistieteet sekä taide- ja ilmaisutieteet. Sosionomi (AMK) saa koulutuksen aikana hyvät tiedonhankinta- ja käyttötaidot ja hän ymmärtää teorian merkityksen työn kehittämisessä sekä osaa hyödyntää käytännöntaitoja ja teoriatietoa yhdessä. (Borgman ym. 2001, 15 - 16.)

Sosionomin (AMK) työssä vaikuttavat usein ristiriitaiset arvot ja asenteet, joita määrittävät moraaliset, poliittiset ja taloudelliset vaatimukset. Tästä johtuen onkin tärkeää säilyttää eettinen harkintakyky ja vastuullinen asiakaslähtöinen toiminta, joka on tärkeä osa sosionomin (AMK) ammattitaitoa. Eettisyyden tärkeä osa on myös muiden uskontojen ja kulttuurien kunnioittaminen asiakastyössä. Tällainen toiminta ja asiakastyö edistävät asiakkaan sosiaalisuutta ja auttaa asiakasta pitämään kiinni sosiaalisista oikeuksistaan. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset periaatteet ovat ihmisarvo ja oikeudenmukaisuus, itsenäisyys ja elämäntilanteen hallinta, syrjäytymisen ehkäiseminen ja osallisuuden edistäminen, syrjinnän ja väkivallan vastustaminen, asiakkaan itsemääräämisoikeus sekä asiakkaan yksityisyyden suojaaminen. (Borgman ym. 2001, 15 - 16.)

5.2.6 Menetelmällinen osaaminen

Sosionomin (AMK) työssä menetelmät ja niiden osaaminen ja tunnistaminen sekä soveltaminen ovat tärkeitä, koska niitä käytetään erilaisissa asiakastilanteissa yksilö-, perhe-, ryhmä-, yhteisö- ja aluetyössä. Menetelmällinen tietoisuus ja osaaminen vah-

vistavat tavoitteellista ammatillista toimintaa. Menetelmiä sosionomi (AMK) osaa myös arvioida suhteessa omiin käsityksiinsä, arvoihinsa ja etiikkaansa. Menetelmällinen osaaminen korostuu eritoten moniammatillisessa yhteistyössä, jossa tarvitaan menetelmäosaamisen lisäksi myös hyviä yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja sekä sitä, että hän tuo perustellusti esille oman osaamisensa, mutta kunnioittaa myös toisten osaamista ja ammattitaitoa. (Borgman ym. 2001, 16 - 17.)

Asiakastilanteiden arviointi kokonaisprosessina ja metodisesti on tärkeää, ja sosionomilla (AMK) on valmiudet siihen, ja hän myös ymmärtää asiakastyön prosessin sekä sen eri vaiheet. Sosionomi (AMK) ymmärtää myös sosiaalisen verkoston merkityksen asiakkaan auttamisessa ja selviytymisessä sekä asiakastyössä ja pyrkii mahdollisuuksiensa mukaan aktivoimaan sitä asiakkaan selviytymisen tueksi. Sosionomi (AMK) tuntee palvelujärjestelmän ja ohjaa asiakasta palveluiden piiriin ja niiden käytössä. Tästä johtuen palveluohjaus onkin tärkeä työkenttä sosionomille (AMK), ja sen tärkeys kasvaa koko ajan moniasiakkuuksien myötä. (Borgman ym. 2001, 16 - 17.)

5.3 Sosionomin (AMK) -ydintaidot

Sosionomin (AMK) ydinosaimiseen liittyy myös olennaisesti paljon erilaisia ydintaitoja, jotka hänen on hallittava pystyäkseen toimimaan työssään tavoitteellisesti. Sosionomin (AMK) työ on asiakkaan elämässä kanssakulkemista vaikeissa elämäntilanteissa. Asiakas on osattava kohdata tasavertaisena ja oman elämänsä asiantuntijana sekä kunnioittaa asiakkaan yksilöllisyyttä. Yksi tärkeä ydintaito onkin kanssakulkemisen taito. Vuorovaikutus- ja viestintätaidot ovat myös tärkeät, koska sosionomin työ asiakastyössä on asiakkaan kuuntelemista ja hänen kanssaan puhumista. Vuorovaikutus- ja viestintätaitoja tarvitaan myös toimittaessa tiimi-, verkosto- ja projektityössä tai yhteiskunnallisessa vaikuttamisessa. Viestintätaidoilla tarkoitetaan sitä, että sosionomi hallitsee hyvin eri tilanteissa puhe- ja kirjallisen viestinnän taidon. Tätä kautta hän pystyy vaikuttamaan asioihin, ihmisiin ja yhteiskuntaan. (Borgman ym. 2001, 18 - 21.)

Sosionomilla (AMK) täytyy olla kyky arvioida omaa työtään niin yksilötasolla kuin tiimi- ja organisaatiotasollakin suhteessa työn yhteiskunnallisiin ehtoihin. Reflektoinnin avulla voidaan arvioida ja kehittää työtä ja työskentelyä, työtapoja, tehtyjä valintoja, työmenetelmiä, työn seurauksia sekä omaa ajattelua. Reflektointitaidot auttavat myös perustelemaan tehtyjä ratkaisuja ja valintoja eettisesti. (Borgman ym. 2001, 18 - 21.)

Sosionomin (AMK) työ on lähes aina toimimista tiiviissä työyhteisössä monien sidosryhmien kanssa. Työ on myös moniammatillista. Tästä johtuen tärkeitä taitoja ovat myös työyhteisössä toimimisen, työn organisoinnin ja johtamisen taidot. Sosionomi (AMK) on työyhteisöönsä sitoutunut, oma-aloitteinen, motivoitunut, mutta kuitenkin hän pystyy myös itsenäiseen työskentelyyn ja tunnistaa oman jaksamisensa sekä rajallisuutensa ja pitää huolta itsestään ja omasta jaksamisestaan. Sosionomi (AMK) osaa työssään suhteuttaa toimintansa asiakkaiden, yhteiskunnan sekä toimintaympäristön tarpeisiin. Moniammatillisuuden ja monikulttuurisuuden kasvaessa on tärkeää osata toimia eri auttamisverkostoissa ja tuoda siellä esille oma osaaminen kunnioittaen kuitenkin muita. Sosionomilla (AMK) on tähän valmiudet ja hänen tulee myös omata asiakas- ja työryhmän ohjaamis- ja johtamistaidot. Tutkimisen ja kehittämisen taidot ovat myös tärkeä osa sosionomin (AMK) ydintaitoja ja hän osaa myös lukea ja hyödyntää työssään jo tehtyjä tutkimuksia. Tutkiva ja kehittävä työ painottuu sosionomin (AMK) työssä asiakastyön prosesseihin, omaan työyhteisöön sekä paikallisten ja alueellisten palvelurakenteiden kehittämiseen sekä yhteiskunnallisiin prosesseihin. (Borgman ym. 2001, 18 - 21.) Sosionomin (AMK) ydintaidot voi siis kiteyttää seuraavasti: vuorovaikutus-, viestintä- ja kanssakulkemisen taidot, työyhteisössä toimimisen, työn organisoinnin ja johtamisen taidot, reflektointitaidot sekä tutkimisen ja kehittämisen taidot. (Borgman ym. 2001, 18 - 21.)

5.4 Sosionomi (AMK) -tutkinnon ECTS-kompetenssit

Sosionomi (AMK) -tutkintoon kuuluvat kuusi ECTS-kompetenssia, jotka on hyväksytty 20.3.2006. Kompetenssit ovat sosiaalialan eettinen osaaminen, asiakastyön osaaminen, sosiaalialan palvelujärjestelmäosaaminen, yhteiskunnallinen analyysitaito, reflektiivinen kehittämis- ja johtamisosaaminen sekä yhteisöllinen osaaminen ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen (liite 3). (Sosiaaliportti 2006.)

5.5 Sosionomin työtehtävät

Sosiaalialan ammattilaisten tulee kyetä työskentelemään sekä julkisella, yksityisellä että kolmannella sektorilla. Sosionomien työtehtävät käytännön työelämässä voidaan järjestää usealla eri tavalla. (Mäkinen ym. 2009, 76 - 77.) Sosionomi (AMK) voi toimia kasvatus-, opetus- ja ohjaustehtävissä, kuntoutuksen, ohjauksen ja sosiaalisen tuen teh-

tävissä, palvelutuotanto-, johtamis- ja kehittämistehtävissä ja tietysti myös sosiaaliryöntehtävissä. (Borgman ym. 2001, 21.)

Sosionomin (AMK) työtä ohjaavat sosiaalialan eettiset periaatteet, joita ovat ihmisarvo ja oikeudenmukaisuus, itsenäisyys ja elämänthallinta, syrjäytymisen ehkäiseminen ja osallisuuden edistäminen, syrjinnän ja väkivallan vastustaminen, asiakkaan itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen sekä asiakkaan yksityisyyden suojaaminen. (Borgman ym. 2001, 16 ; Mäkinen ym. 2009, 186.)

5.5.1 Kasvatus-, opetus- ja ohjaustehtävät

Sosionomilla (AMK) on ammattitaitoa työskennellä erilaisissa kasvatus-, opetus- ja ohjaustehtävissä niin varhaiskasvatuksessa, erityiskasvatuksessa, lastensuojelussa, nuorisohuollossa, oppilashuollossa, nuorisotyössä tai perhetyössä. Sosionomi (AMK) voi toimia myös monissa eri neuvonta- ja ohjaustehtävissä. (Borgman ym. 2001, 21.)

Sosionomit (AMK) voivat myös toimia lastentarhanopettajina, mikäli heidän tutkintonsa on sisältynyt 60 op varhaiskasvatuksen ja sosiaalipedagogiikan opintoja, joka vastaa yleislinjaukseltaan lastentarhanopettajille määriteltyjä kompetensseja. (Viinamäki 2008, 99.) Sosionomien (AMK) työllistymistä lastentarhanopettajiksi heikentää se, että koulutuksesta puuttuu esiopetuspätevyyden saaminen, ja tämän takia päiväkotien virkoihin palkataan ensisijaisesti esiopetuspätevyyden omaavia lastentarhanopettajia. Vuonna 2004 Lastentarhaopettajienliitto julkaisi selvityksen, jonka mukaan lastentarhanopettajista 7,6 % oli sosionomi (AMK) -tutkinnon suorittaneita. (Viinamäki 2008, 102.)

Keskustelua on viime aikoina herättänyt mahdollisen yhteistyön lisääminen ja tehtävärakenteen uudistaminen niin, että lastentarhanopettajat ja lastentarhanopettajan kelpoisuuden omaavat kasvatustieteiden kandidaatit sekä sosionomit (AMK) voisivat toimia päiväkodeissa täydentäen toistensa osaamista. Tämän osaamisen hyödyntäminen ja tehtävärakenteiden kehittäminen vie kuitenkin vielä aikansa. (Viinamäki 2008, 99.)

5.5.2 Kuntoutuksen, ohjauksen ja sosiaalisen tuen tehtävät

Sosionomin (AMK) tavoitteena on edistää yksilön ja yhteisöjen osallisuutta, sosiaalista selviytymistä, vahvistaa voimavaroja sekä pitää yllä elämän merkityksellisyyttä, kunnio-

oittaen koko ajan yksilön itsemääräämisoikeutta ja yksilöllisyyttä samalla parantaen tämän elämänhallintaa. Suuntautumisensa mukaisesti sosionomi (AMK) voi työskennellä vanhustyön, vammais- ja kuntoutuspalveluiden, päihdetyön, kriminaalihuollon, mielenterveystyön, perusturvan, työvoimapalvelujen, lastensuojelun, nuorisohuollon, oppilashuollon, monikulttuurisen työn ja maahanmuuttajatyön sekä yksilökohtaisen palveluohjauksen tehtävissä. (Borgman ym. 2001, 22.)

5.5.3 Palvelutuotanto-, johtamis- ja kehittämistehtävät

Sosionomin (AMK) ammattitaitoon kuuluu kyky kehittää ja johtaa asiakaslähtöisiä palvelukokonaisuuksia, joissa yhdistyvät yksilön, yhteisön ja yhteiskunnan voimavarat. Hän omaa myös taidot johtamistehtäviin, joita ovat sosiaalialan ammattityön, työyhteisöjen ja vapaaehtoistyön johtaminen sekä niiden kehittäminen ja ohjaaminen. Hän hallitsee myös sosiaalialan lainsäädännön, palvelujärjestelmän sekä osaa käyttää vuoro-vaikutustaitojaan ja verkostoitua sekä edesauttaa eri palveluntuottajien välistä yhteistyötä. Sosionomi (AMK) voi siis työskennellä suuntautumisensa mukaisesti palveluiden ja palveluyksiköiden ohjaus-, suunnittelu-, kehittämis-, ja johtamistehtävissä lähes kaikissa sosiaalialan töissä kuten kotipalvelussa, kotihoidossa, omaishoidossa, päivähoidossa, vanhustyössä, vammais- ja kuntoutuspalveluissa, päihdetyössä, kriminaalihuollossa, mielenterveystyössä, lastensuojelussa, nuorisohuollossa, monikulttuurisessa työssä, alue-, perhe- ja erilaisissa projektitöissä, perusturvassa sekä työhallinnossa. (Borgman ym. 2001, 23.)

5.5.4 Sosiaalityön tehtävät

Sosionomilla (AMK) on valmiudet työskennellä ehkäisevän sosiaalityön, alue-, perhe- ja projektityön, vanhustyön, vammais- ja kuntoutuspalveluiden, päihdetyön, kriminaalihuollon, mielenterveystyön, perusturvan, työvoimapalveluiden, lastensuojelun, nuorisohuollon, oppilashuollon, monikulttuurisen työn ja yksilökohtaisen palveluohjauksen tehtävissä. Näillä sosiaalityön alueilla sosionomin (AMK) työ on pääosin ennaltaehkäisevää, perusturvaan kohdentuvaa sekä perhekeskeistä sosiaalityötä. Sosionomi (AMK) on myös mukana niin sanotusti jälkihoidossa. (Borgman 2001, 23 - 24.)

5.5.5 Sosionomi (AMK) tehtävänimikkeet

Sosionomi (AMK) tutkinnon suorittaneet työntekijät voivat toimia hyvinkin erilaisissa työtehtävissä. Esimerkiksi lastensuojelun avohuollossa sosionomi voi toimia muunmuassa sosiaaliohjaajana, perhetyöntekijänä tai ohjaajana. Sijaishuollossa sosionomit työskentelevät lastensuojelulaitoksissa sosiaaliohjaajina, lähikavattajina tai vastaavina ohjaajina. Ikääntyvien sosiaalipalveluissa sosionomin tehtävänimikkeitä ovat sosiaaliohjaaja, palveluohjaaja, kotipalvelun tai kotihoidon ohjaaja. Aikuistyössä sosionomin tehtävänimikkeisiin kuuluu myös sosiaaliohjaaja, palveluohjaaja, työvoimapalveluohjaaja sekä asumisneuvoja. (Mäkinen ym. 2009, 86 - 91.)

5.6 Sosionomin työtehtävät kehitysvamma-alalla ja vammaistyössä

Sosionomit (AMK) toimivat vammaistyössä kunnan sosiaalihuollossa, järjestöjen sosiaalipalveluissa, järjestöorganisaatioissa sekä yksityisen sektorin tuottamissa sosiaalipalveluissa sekä työhallinnossa ja kela:ssa. Erityisen laajaa sosionomien (AMK) työskentely on kehitysvammaisille erityishuoltolain mukaan järjestetyissä palveluissa. (Viinamäki 2008, 143.) Vammaistyössä sosionomeilla on laaja kirjo eri ammattinimikkeitä, kuten esimerkiksi vammaispalvelun ohjaaja, päivätoiminnan ohjaaja ja kuntoutuksen ohjaaja. Sosionomi (AMK) toimii myös muissa ohjaustehtävissä vammaistyössä. (Mäkinen ym. 2009, 90.)

Nykyään kehitysvamma-alalla on suuntaus siirtyä yhä enemmän laitoshuollosta avohuoltoon ja tämä osaltaan lisää sosionomien (AMK) tarvetta kehitysvamma-alalla. Sosionomin (AMK) tärkeä tehtävä on edistää tasa-arvoa ja suvaitsevuuutta ja pyrkiä syrjinnän ja syrjäytymisen ehkäisemiseen yhteiskunnan, yhteisön ja yksilön kannalta. Tämä nouseekin vammais- ja kehitysvammatyössä hyvin esille. (Viinamäki 2008, 145 - 146.)

Sosionomin (AMK) työtehtäviin kuuluu niin vammaisen henkilön kuin hänen perheensäkin tukeminen eri tilanteissa huomioiden heidän tarpeensa ja voimavaransa. Myös ohjaustyö ja subjektiivisuuden ja sosiaalisen osallisuuden edistäminen on osa sosionomin (AMK) tehtäväaluetta. Sosionomien (AMK) rinnalla vammaistyössä ja kehitysvamma-alalla työskentelevät muunmuassa lähihoitajat, sairaanhoitajat, kehitysvammaisten ohjaajat, sosiaaliohjaajat sekä kouluasteisen koulutuksen saaneet kehitysvammaistenhoita-

jat. Jälkimmäisenä mainitut ovat tosin väistyneet uusien ammattikorkeakoulututkintojen ja lähihoitajakoulutuksen myötä. (Viinamäki 2008, 147 - 149.)

Vammaispalvelutyö ja kehitysvammatyö ovat psyykkisesti raskaita ja vaativat paljon tekijältään, ja työ vaatii myös tietynlaisen persoonan. Varsinkin kehitysvammatyössä työntekijä joutuu tekemään tiettyjä ratkaisuja asiakkaan puolesta, ja hän joutuu jatkuvasti miettimään, missä määrin vammaisella ihmisellä on oikeus, ja toisaalta taas työntekijällä velvollisuus päättää vammaisen henkilön omista asioista. Palvelutarpeen arvioinnin ja päätöksen toki tekee kunnan sosiaalityöntekijä, mutta sosionomi (AMK) osallistuu usein hänen kanssaan sen toteuttamiseen. Vammaistyössä ja kehitysvamma-alalla palveluohjaus on tärkeä työmenetelmä ja työväline ja sen käyttö kasvaakin koko ajan. (Viinamäki 2008, 153.)

Nykyinen ammattikorkeakoulutus ei välttämättä anna vastavalmistuneelle ja kokemattomalle henkilölle riittäviä valmiuksia toimia vammaistyön vaativissa tehtävissä, joista kehitysvammatyön tehtävät usein vaativat erityisosaamista. Usein alalle tulevalle henkilölle annetaankin työnantajan toimesta lisäkoulutusta ja lakisääteistä täydennyskoulutusta, jotta tiedot ja taidot riittävät työskentelyyn vaativalla alalla. (Viinamäki 2008, 155.)

5.7 Sosionomi (AMK) -koulutuksen haasteita vammaistyössä

Tulevaisuudessa olisi lisättävä työelämän ja ammattikorkeakoulun yhteistä toimintaa ja kehittämishankkeita, jotta palvelukulttuurin ja ammatillisten toimintakäytäntöjen uudistaminen onnistuisi. Sosionomi (AMK) -opiskelijoille tulisi luoda vahvat vuorovaikutustaidot jo opiskelun aikana, jotta hän pystyy toimimaan eettisesti vaikeissakin asiakastilanteissa, joita voi olla muunmuassa asiakkaan itsemääräämisoikeuteen liittyvät kysymykset. Sosiaaliturvan hallintaan tulisi kiinnittää huomiota samoin kuin eri kulttuureista tulevien vammaisten asiakkaiden tasa-arvoiseen palveluiden saantiin. Opiskelijoita tulisi ohjata entistä enemmän vammaistyön pariin ja kohtaamaan erilaisia ihmisiä. Tulevaisuudessa tarvitaan yhä enemmän vammaistyön asiantuntemusta ja osaamista koko sosiaalialan työkentällä eikä vain vammaistyön puolella, koska osaamista tarvitaan sosiaalihuollon, kasvatuksen ja opetuksen alueilla. (Viinamäki 2008, 155 - 156.)

6 SOSIAALIALAN YLEMPI AMMATTIKORKEAKOULUTUTKINTO

Sosiaalialan ylempää korkeakoulututkintoa alettiin suunnitella vuonna 1997, ja se nousikin merkittäväksi osaksi korkeakoulupoliittista keskustelua. Suunnittelutyötä kesti aina vuoteen 2000, ja ammattikorkeakoulun jatkotutkintokokeilua koskeva lakiesitys jätettiin eduskuntakäsittelyyn vuoden 2001 maaliskuussa. Sosiaalialan jatkotutkintokokeilu koettiin tärkeäksi, koska olihan sosionomi (AMK) -tutkinnon suorittaneita jo ehtinyt valmistua ja siirtyä työelämään suuri joukko 10 vuoden aikana ja heidän jatkokouluttamisensa oli ajankohtaista ja tarpeellista. Ammattikorkeakoulut olivat aktiivisia jatkotutkinnon kehittämistyössä. Ammattikorkeakoulun jatkotutkintokokeilusta astui laki voimaan 1.1.2002 ja kokeilun oli päätetty kestävän 31.7.2005 asti. (Viinamäki 2008, 22.)

Jatkotutkintokokeilun ongelmaksi nousi sosiaalialalla se, että koko sosiaali- ja terveysalaa käsiteltiin jatkotutkintokokeilussa yhtenä koulutusalanana. Koettiin, etteivät suunnitellut jatkotutkinnot vastanneet kaikilta osin sosiaalialan ja sosiaalialan työelämän tarpeita. Tämän ongelman johdosta sosiaalialan ammattikorkeakouluverkosto laati perusteellisen muistion, joka päivätettiin 17.4.2001, verkoston kokoonnuttua kaksi kertaa. Muistion tarkoituksena oli saada jatkotutkintokokeilu koskemaan myös sosiaalialaa omiana alanaan. Muistio toimitettiin lakiesitystä käsittelevään eduskunnan sivistysvaliokuntaan, joka laajensi jatkotutkintokokeilun koskemaan myös sosiaalialaa. (Viinamäki 2008, 22.)

Jatkotutkintokokeilun laajentamisen jälkeen tilasi opetusministeriö Korkeakoulujen arviointineuvostolta kaikkien jatkotutkintohakemusten arvioinnin ja esityksen laatukriteerit täyttävistä hakemuksista. Sosiaalialan jatkotutkintohakemuksia tuli ensimmäisellä hakukierroksella kahdeksan ja niiden käsittelyyn valittiin oma työryhmä. Sosiaalialan osalta jatkotutkintokokeiluluvan opetusministeriöltä saivat Diakonia-ammattikorkeakoulun päihdehuollon tematiikkaan keskittynyt koulutusohjelma sekä Kemi-Tornion ja Seinäjoen ammattikorkeakoulujen yhteishakemus Sosiaalialan kansalais- ja aluelähtöiseen toimintojen kehittämiseen. Näiden lisäksi myös Laurea-ammattikorkeakoulu osallistui koulutusohjelmatoiteutukseen. Vuotta myöhemmin Helsingin ammattikorkeakoulu Stadialle myönnettiin sosiaalialan koulutusohjelmatoiteutus. Vuonna 2005 astui voimaan lainsäädäntö ylemmistä ammattikorkeakoulututkinnoista ja alettiin puhua yleemmästä sosionomi (AMK) -tutkinnosta. (Viinamäki 2008, 22.)

6.1 Sosionomi ylempi (AMK)

Vuoden 2005 jälkeen on voinut jatkaa sosiaalialan opintojaan sosionomi (AMK) tutkinnon jälkeen ylempään sosionomi (AMK) -tutkintoon. Ylempi sosionomi (AMK) -tutkinto on laajuudeltaan 90 op ja sen kesto on kaksi vuotta. Vuoden 2009 syysluku-kaudella ylempi sosionomi (AMK) -tutkintoa tarjoaa kahdeksan ammattikorkeakoulua. Opiskelu on pääosin etä- ja monimuoto-opiskelua. (Viinamäki 2009.) Hakukriteerit määrittelee vuonna 2005 syntynyt laki ammattikorkeakoululain muuttamisesta. Ehtona ja hakukriteereinä opiskeluun pääsemiseksi ovat soveltuvan ammattikorkeakoulututkinnon tai muun soveltavan korkeakoulututkinnon suorittaminen sekä vähintään kolmen vuoden työkokemus asianomaiselta alalta. (L 411/2005.)

Ylemmän sosionomi (AMK) -tutkinnon koulutusohjelmat eriytyvät kahteen pääkategoriaan, joissa painottuu preventiivinen tai korjaava syrjäytymisen ehkäisyyn liittyvä työskentely joko spesifille kohderyhmälle tai yleisemmin kansalaisten hyvinvoinnin lisäämisen ja pahoinvoinnin vähentämisen yleisesti, ilman ennalta määriteltäviä kohderyhmiä. Koulutuksen keskeisiä profiileita ovat päihteet ja syrjäytyminen; diakonia ja kristillinen kasvatusta/diakonia ja nuorisotyö; lapsi-, nuoriso- ja perhetyö sekä lasten ja nuorten hyvinvoinnin turvaamiseen liittyvä työskentely. Sosionomit (AMK) voivat myös hakeutua jatko-opintoihin sosiaali- ja terveysalan yhteisiä aineksia sisältäviin ylempään tutkinnon koulutusohjelmiin, vaikka ne eivät olisikaan näin selvästi sosiaalialalle suuntaavia. Näiden koulutusohjelmien teemoja voivat olla alojen kehittäminen ja johtaminen, terveyden edistäminen sekä kuntoutus ja hyvinvointiteknologia. Sosiaalialan ylempään ammattikorkeakoulutukseen on tärkeää tuottaa sosionomin (AMK) tietotaitoa syventävää osaamista sosiaalialalle. (Viinamäki 2009.)

6.2 Sosiaalialan ylempään ammattikorkeakoulutuksen kompetenssit ja osaamisprofiilit

Sosiaalialan ylempään ammattikorkeakoulutuksen kompetenssit ja niiden osaamisprofiilit ovat miltei samat kuin sosiaalialan alemmankin koulutusohjelman ja muodostavat hyvän jatkumon sosionomi (AMK) -koulutukselle. Vaikka kompetenssien osaamisprofiilit ovatkin lähes samoja, syvenevät niiden kuvattujen tiedolliset ja taidolliset osaamisalueet siirryttäessä opiskelemaan ylempään sosionomi (AMK) -tutkintoon. Suurimpina eroina voidaan tutkintojen osaamisalueiden välillä pitää sitä, että ylempi sosionomi (AMK) tutkinto painottuu työmenetelmäosaamiseen ja tutkimus- ja kehittämisosaamiseen, kun taas sosionomi (AMK) -tutkinto painottuu asiakastyöhön sekä yhteisölliseen

osaamiseen ja yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen. Ylemmän sosionomi (AMK) -tutkinnon, samoin kuin sosionomi (AMK) -tutkinnon, ydinosaaminen on määritelty kaikissa ammattikorkeakouluissa yhtenäisiksi, mutta niiden suuntautumisvaihtoehdot ja painotukset vaihtelevat eri oppilaitoksissa. (Viinamäki 2009.)

7 TUTKIMUS SOSIONOMIEN TYÖTEHTÄVISTÄ KEHITYSVAMMATYÖSSÄ

7.1 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimusongelmat

Tutkin sosionomien työtehtäviä kehitysvammatyössä Kotkassa ja Sotek-säätiöllä. Tarkastelen jo valmistuneiden sosionomien näkökulmasta heidän työtehtäviään ja toimenkuviaan. Tarkoitukseni oli tutkia ja kartoittaa sosionomien nykyisiä työtehtäviään sekä tarkastella, miten sosionomi (AMK) -koulutus vastaa kehitysvammatyön haasteisiin. Tavoitteenani oli saada tutkimuksen avulla tietoa siitä, miten sosionomien työtehtävät vastaavat heidän koulutustaan ja miten voisi jatkossa kehittää sosionomien koulutusta paremmin vastaamaan kehitysvammatyön haasteisiin. Toinen tavoitteeni oli saada selville, minkälaisia työtehtäviä sosionomeilla on kehitysvammatyössä.

Halusin selvittää tutkimuksessani, millaisia puutteita sosionomikoulutuksessa on kehitysvammatyön näkökulmasta ja myös sitä, mitä hyvää sosionomikoulutuksessa on kehitysvammatyön näkökulmasta. Lisäksi kysyin, mitkä ovat sosionomien työ- ja koulutus-historia, jotta selviäisi sosionomi (AMK) -koulutuksen vaikutus työtehtäviin.

Tutkimuksessani oli neljä pääkysymystä eli tutkimusongelmaa ja viisi teema-aluetta. Näitä kysymyksiä käytin haastatteluissa saadakseni vastauksia tutkimusongelmiini.

1. Mikä on sosionomien työ- ja koulutushistoria? (Tutkimusongelma 1)

Työ- ja koulutushistoria (teema-alue 1)

2. Miksi sosionomit hakeutuvat kehitysvamma-alalle? (Tutkimusongelma 2)

Sosionomien hakeutuminen kehitysvamma-alalle (teema-alue 2)

3. Millaisia työtehtäviä sosionomeilla on nykyisessä työssään? (Tutkimusongelma 3)

Työtehtävät (teema-alue 3)

Työn vastaavuus sosionomikoulutukseen (teema-alue 4)

4. Mitä kehitettävää sosionomien koulutuksessa voisi olla vielä kehitysvammatyön näkökulmasta? (Tutkimusongelma 4)

Koulutuksen kehittäminen kehitysvammatyön näkökulmasta (teema-alue 5)

7.2 Tutkimusmenetelmän valinta

Tutkimusmenetelmät valikoituivat tutkimuksen aihe-alueen ja rajauksen pohjalta. Tutkimukseni on luonteeltaan kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Tutkimuksessani aineiston keruun suoritin teemahaastattelumenetelmää käyttäen. Teemahaastattelu antaa tietoa sosionomien (AMK) työtehtävistä kehitysvammatyössä. Sosionomien (AMK) omat kokemukset työskentelystä kehitysvammatyössä antavat tärkeää tietoa työn kehittymisen tueksi sekä koulutuksen kehittämisen kannalta.

7.2.1 Kvalitatiivinen tutkimus

Kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen tarkoituksena on kuvata mahdollisimman kokonaisvaltaisesti todellista elämää. Tyypiltään kvalitatiivinen tutkimus on kokonaisvaltaista tiedon keruuta. Tietoa kerätään luonnollisista ja todellisista tilanteista. Tutkija luottaa laadullisessa tutkimuksessa usein omiin havaintoihinsa ja keskusteluihin tutkittaviensa kanssa. Tiedon keruussa tyypillisesti käytetään apuna erilaisia lomakkeita ja testejä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 157 - 160.)

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineistoa käsitellään monitahoisesti ja yksityiskohtaisesti. Yksi tyypillinen piirre laadullisessa tutkimuksessa on myös, että tutkittavien oma ääni pääsee esille. Tämän takia menetelminä käytetään usein esimerkiksi osallistuvaa havainnointia tai teemahaastattelua. Tyypillistä on, että tutkittavat valitaan tarkoituksenmukaisesti eikä satunnaisotantaa käyttäen. (Hirsjärvi ym. 2007, 157 - 160.)

Valitsin kvalitatiivisen tutkimuksen, koska haluan tuoda esille sosionomien omia mielipiteitä ja kokemuksia heidän työstään kehitysvamma-alalla. Kvalitatiivinen tutkimus sopi paremmin tähän opinnäyttöön, sillä haastateltavia oli seitsemän ja menetelmänä oli teemahaastattelu.

7.2.2 Teemahaastattelu

Käytetyimpiä tiedonkeruumuotoja ovat haastattelut. Haastattelu käy moniin erilaisiin tutkimustarkoituksiin, sillä se on menetelmänä hyvin joustava. Haastattelutilanteessa ollaan tutkittavan kanssa suorassa kielellisessä vuorovaikutuksessa ja haastattelutilanne luo mahdollisuuksia suunnata tiedonhankintaa itse tilanteeseen. Haastatteluaiheiden mahdollista järjestystä on mahdollista säädellä ja muokata itse haastattelutilanteessa. Haastattelussa halutaan saatavien tietojen syvennystä ja selventää vastauksia. Haastattelussa voidaan esittää lisäkysymyksiä tarpeen mukaan sekä voidaan pyytää perusteluita esitettyihin mielipiteisiin. Se on paljon aikaa vievä menetelmä. Haastatteluista sopiminen itse haastateltavien kanssa ja itse tapaamiset sekä tarvittavien materiaalin hankinta vievät aikaa eikä suju hetkessä. Suurin ja kovin hidas työ haastattelumenetelmässä on haastattelujen purkaminen eli litterointi. Tehtävänä haastattelijalla on välittää haastateltavien kokemuksia, ajatuksia ja käsityksiä (Hirsjärvi & Hurme 2000, 34 - 35, 41.)

Etuna haastattelussa on ennen kaikkea sen joustavuus, sillä haastattelijalla voi tarvittaessa esittää uudelleen kysymyksen, selventää ilmaisua, korjata väärinkäsityksiä sekä keskustella haastateltavan kanssa. Näitä seikkoja ei ole esimerkiksi postikyselyssä. Tärkeänä haastattelun onnistumisen kannalta olisi, että haastateltavat saisivat etukäteen tutustua kysymyksiin, teemoihin tai haastattelun aihepiiriin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 73.)

Hirsjärvi ja Hurme (2000) kutsuu puolistrukturoitua haastattelumenetelmää teemahaastatteluksi. Fieldingin (1993) näkemys teemahaastattelusta on, että kysymysten muoto on teemahaastatteluissa sama kaikille, mutta kysymysten järjestystä haastattelijalla voi muuttaa. Eskola ja Suoranta (1998) toteavat, että teemahaastattelussa kaikilla on samat kysymykset, mutta vastauksia ei ole määritelty tiettyihin vastausvaihtoehtoihin, sillä haastateltava voi vastata kysymyksiin omilla sanoilla. Robsonin (1995) mukaan teemahaastattelussa on etukäteen mietitty kysymykset, mutta haastattelijalla voi muuttaa niiden sanamuotoja hyvin haastattelun aikana. Teemahaastattelu on siis puolistrukturoitu menetelmä, koska haastattelun aihepiirit, teema-alueet, ovat kaikille samat. Teemahaastattelussa oleellista on, että haastattelu etenee tiettyjen keskeisten teemojen varassa eikä yksityiskohtaisten kysymysten mukaan. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47.) Teemahaastattelu soveltuu kvalitatiivisen tutkimuksen menetelmänä kuin myös kvantitatiiviseen tutkimukseen. (Hirsjärvi ym. 2007, 203).

Haastattelurunko ei ole yksityiskohtainen kysymysluettelo, vaan se on teema-alueuettelo. Haastattelutilanteessa teema-alueet ovat haastattelijan tukena sekä ne ohjaavat keskustelua tarpeen mukaan. Osa teema-alueista muodostaa uusia haastattelukysymyksiä sekä tarkentavia kysymyksiä. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 66.) Teemahaastattelussa ei voi kysyä mitä tahansa. Kyselyn tarkoituksena on löytää vastauksia ja ongelmanasettelun tai tutkimuskysymyksen mukaisesti. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75.) Haastattelumenetelmä, jota käytin tutkimuksessa, oli teemahaastattelu.

7.3 Käytännön toteutus

Haastateltavien joukko muodostui kaikista Kotkan kaupungin ja Sotek-säätiön sosionomeista (AMK), jotka työskentelevät kehitysvamma-alalla keväällä ja kesällä 2008. Sosionomeja oli kaiken kaikkiaan seitsemän. Haastateltavien joukossa oli ainoastaan naisia. Haastateltujen sosionomien ikäjakautuma oli 25 vuodesta 44 vuoteen. Tein haastattelut tuoko- ja kesäkuun aikana vuonna 2008.

Sain Kotkan kaupungin vammaistyön johtajalta ja Sotek-säätiön toimitusjohtajalta haastateltavien sosionomien (AMK) yhteystiedot. Otin itse yhteyttä lähettämällä sähköpostia tai soittamalla haastateltaville sosionomeille. Kaikki kysymäni henkilöt suostuivat haastateltavaksi. Haastattelin jokaisen sosionomia heidän omassa työpisteessä.

Tutkimuksessani keräsin aineiston sosionomeilta (AMK) teemahaastattelun avulla. Haastatteluissa käytin viittä jo aiemmin mainitsemaani teema-alueita. Etukäteen olin jo kirjoittanut kuhunkin teema-alueeseen liittyvät kysymykset. Kaikilla oli samat kysymykset (liite 4). Tein yhden esihaastattelun valmistuneelle sosionomille (AMK) testatakseni, että kysymykset olivat ymmärrettäviä. Henkilö, jolle tein esihaastattelun oli tietoinen kehitysvammatyöstä. Haastattelua en käyttänyt tuloksien analysoinnissa.

Muutin haastattelutilanteissa kysymysten järjestystä, mikäli ne sopivat paremmin siihen tilanteeseen. Kysymysmuodot pyrin pitämään kaikilla haastateltavilla samoina. En kysynyt kaikkien haastateltavien kohdalla kaikkia kysymyksiä, jos olin saanut niihin vastauksen jo jonkin aiemman kysymyksen yhteydessä. Esitin joidenkin haastateltavien kohdalla tarkentavia lisäkysymyksiä, jotta sain tarkkoja vastauksia ja selvityksiä, mitä he tarkoittivat.

Haastattelut kestivät noin 30 - 60 minuuttia. Nauhoittamani haastattelut purin mahdollisimman pian haastattelutilanteiden jälkeen. Purin haastattelut pääsääntöisesti tietokoneen tekstinkäsittelyohjelmalle. Suorat lainaukset olen poiminut kokonaisuudessaan haastatteluista. En ole korjannut tai muuttanut haastateltavien sanoja, eli suorat lainaukset ovat juuri siinä muodossa, jossa haastateltava on asiat ilmaissut.

7.4 Tutkimuksen luotettavuus

Laadukkaaseen aineistoon voidaan vaikuttaa jo ennen haastatteluita tekemällä mahdollisimman hyvä haastattelurunko. Lisäksi aineiston laatuun voidaan vaikuttaa miettimällä ennakkoon, mitä teemoja voidaan vielä syventää, ja miettimällä lisäkysymysten muotoja. Tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttaa aina haastatteluaineiston laatu. Luotettavuuteen liittyy myös se, että vain osaa haastateltavista on haastateltu, tai se, että purkamisessa eli litteroinnissa on käytetty eri sääntöjä ja se, että luokittelu on ollut sattumanvaraista. Näin ollen aineisto ei ole luotettavaa. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 184 - 185.)

Laatamani haastattelurungon pyrin tekemään mahdollisimman tarkoituksenmukaisen tutkimusongelmia ajatellen. Kirjoitin etukäteen kysymyksiä jokaisen tema-alueen alle. Kysymysten etukäteen kirjoittaminen varmisti myös sen, että kysyn samat kysymykset jokaiselta haastateltavalta. Näin ollen haastattelutulokset ovat luotettavampia sekä vertailukelpoisia.

Luotettavuuteen haastattelututkimuksessa vaikuttaa haastatteluiden mahdollisimman nopea purkaminen. Varsinkin silloin olisi hyvä mahdollisimman nopea purku, jos itse tutkija haastattelee ja purkaa. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 184 - 185.) Purin mahdollisimman nopeasti haastattelut, sillä silloin ne olivat vielä tuoreessa muistissa. Nauhoitin kaikki haastattelut, koska nauhoitukset toimivat muistin tukena ja apuna.

Kaikissa tutkimuksissa vältellään virheitä, mutta pätevyys ja tulosten luotettavuus voivat vaihdella. Tutkimuksen ja mittauksen reliabelius tarkoittaa mittaustulosten toistettavuutta eli kykyä antaa ei-sattumanvaraisia tuloksia. Toinen käsite on validius eli tutkimusmenetelmän tai mittarin kykyä mitata sitä, mitä pitääkin mitata. Luotettavuutta laadullisessa tutkimuksessa lisää tarkka kertomus tutkimuksen toteuttamisesta. Luotettavuutta lisää haastattelututkimuksessa olosuhteiden tarkka kertominen, kuten mahdolliset häiriötekijät sekä virhetulkinnat, haastattelun kesto, haastattelupaikka sekä haastat-

telijan itsearviointi omasta työskentelystään. Tutkimustuloksien luotettavuutta lisää se, että tutkimuksessa on käytetty suoria lainauksia haastatelluiden vastauksista. Samalla se myös rikastuttaa tekstiä. (Hirsjärvi ym. 2007, 226 - 227.)

8 TUTKIMUSTULOKSET

8.1 Sosionomien (AMK) työ- ja koulutushistoria

Kaikki tutkimusta varten haastatteleman sosionomit (AMK) olivat vakituudessa työsuh- teessa, joko Kotkan kaupungilla tai Sotek-säätiöllä. He olivat valmistuneet 2000- luvulla. Neljä heistä oli valmistunut Kymenlaakson ammattikorkeakoulusta. Yksi oli valmistunut Porvoon Laureasta, yksi Lahden ammattikorkeakoulusta ja yksi Etelä- Kar- jalan ammattikorkeakoulusta. Osalla haastateltavista oli jo ennen valmistumista sosio- nomiksi sosiaali- tai terveysalan tutkinto. Näitä olivat kehitysvammaistenohjaaja, lähi- hoitaja ja kehitysvammaistenhoitaja.

Osa haastateltavista oli työskennellyt jo ennen sosionomiksi valmistumistaan kehitys- vammatyössä. Työtehtävät ennen valmistumista sosionomiksi olivat osalla samankal- taiset kuin nykyisessä työssä. Muutamalla heistä työtehtävät olivat muuttuneet sosio- nomiksi valmistumisen jälkeen:

” Mie oon ollut asuntolassa ohjaajana ja sitten mie oon ollut ihan luo- kanopettajana ja työtoiminnan ohjaajana eli ihan silleen ryhmäohjaajana ja nyt mie oon työvalmentaja.”

” Silloin mä oon tehny näitä samoja ohjaajan tehtäviä kuin myös nytkin.”

Haastateltavat olivat työskennelleet ennen valmistumista sosionomiksi (AMK) kehitys- vammaosuudella parista kesästä aina 18 vuoteen asti.

Haastatteluissa kysyin, sosionomeilta miksi he lähtivät opiskelemaan sosionomiksi. Yksi syy lähteä opiskelemaan sosionomiksi oli halu saada enemmän tietoa ja tietojen päivittäminen tämän päivän tasolle. Toinen syy, joka nousi esille, oli halu oppia uutta tietoa ja sosionomikoulutus oli mielenkiintoinen vaihtoehto. Muutama haastateltavista oli saanut vanhan työn kautta virikkeen lähteä opiskelemaan sosionomiksi:

” Öööö... Halusin päivittää omia tietojani tämän päivän tasolle, koska edellisestä opiskelusta oli kuitenkin sitten jo kymmenisen vuotta niin ihan siitä.”

” No, mie kävin silloin se oli ammattilukio se, minkä mie kävin ja ehkä enemmän vielä siitä lukiopuolesta jäi semmonen tunne, että halusi vielä lisää opiskella jotain kun sen ammattitutkinnon.”

8.2 Sosionomien hakeutuminen kehitysvammatyöhön

Haastatteluissani sosionomit (AMK) kertoivat, miksi he ovat hakeutuneet kehitysvamma-
mapuolelle. Muutama haastateltavista oli ollut kehitysvammaisten asumisyksikössä
työharjoitteluissa, ja sieltä nousi into ja kiinnostus kehitysvammatyöhön. Yksi haastat-
teluun osallistuneista sosionomeista oli hakeutunut kehitysvammatyöhön sen takia, että
häntä on kiinnostanut työskennellä henkilöiden kanssa, jotka tarvitsevat niin sanottua
puolestapuhujaa:

*”Mulla oli ehkä joku semmonen visio siinä, että miä halusin työskennellä
sellasten henkilöiden kanssa, jotka tarvitsevat sellaista puolestapuhujaa.
Sellainen tietty hoivavietti on ollut aina vahva.”*

*” Mä kävin harjoittelussa, se oli toka harjoittelu niin se oli tässä asu-
misyksikössä. Jotenkin innostuin tästä. Ja ylipäätään ajattelin heti opiske-
lun alussa, että kehitysvammaapuoli kiinnostaa.”*

Muutamalla haastatteluun osallistuvalla vaikutti hakeutumiseen kehitysvammatyöhön
se, että he olivat työskennelleet aikaisemmin kehitysvammaisten parissa ja he olivat pi-
täneet siitä. Haastatteluista nousi esille työn haastavuus ja mahdollisuudet vaikuttaa
omaan työhönsä. Nämä seikat olivat vaikuttaneet siihen, miksi sosionomit (AMK) oli-
vat hakeutuneet kehitysvamma-alalle:

*” ...tää vie ihan mennessään, että tästä tuli ihan tosi varteenotettava
haastaja sille lapset ja nuoret puolelle. Ja sitte tota tykästyin tosi paljon,
että tää on silleen niin käytännönläheistä, mutta omalla tavallaan kuiten-
kin haastavaa työtä, että sellaista ja hirveän sellaista, että pystyy ite vai-
kuttamaan siihen työhön.”*

Osa haastateltavista kertoi myös, että hakeutuminen kehitysvamma-alalle johtui omasta
kiinnostuksesta alaa kohtaan sekä kutsumustyöstä kehitysvamma-
puolelle. Sosionomi-
koulutuksen innostavuus kehitysvammatyöhön oli kaksijakoista. Toiset kokivat koulu-
tuksen innostavan hakeutumaan kehitysvammatyöhön, kun sitten taas toiset eivät juuri

kokeneet koulutuksen innostavan kehitysvammatyöhön. Osalla haastateltavista oli kiinnostus kehitysvammatyöhön ennen sosionomikoulutusta:

” Kyllä sekin innosti, joo, että siellä osattiin aika hyvin markkinoida tätä alaa, et tottakai se vaikuttaa, että mitenkä ne just sen alueen kurssit on järjestetty. Niin ne onnistu oleen aika kiinnostavat siellä, niin heräs se kiinnostus, että hakeuduin eka kesätöihin tänne puolelle.”

” No, ei, ei se et kyllä se varmaan on sellaista omaa, että tykkäsin tästä puolesta, et sit niin ku ajattelee, että on mielenterveys- ja päihdetyö, kehitysvamma ja lapset ja nuoret ja tälleen. Niin jotenkin mä valitsin tän kehitysvamma puolen, et mä viihdyn tässä niin hyvin.”

8.3 Työtehtävät sosionomeilla (AMK) kehitysvammatyössä

Haastatteluissa kysyin, mikä on ammattinimike nykyisessä työssä ja mitkä ovat nykyiset työtehtävät. Ammattinimikkeitä oli ohjaaja, yksikönjohtaja, vastaava ohjaaja ja työvalmentaja.

Haastatteluissa nousivat esille ohjaajien monipuoliset ja erilaiset työtehtävät kehitysvammatyössä. Haastatellut ohjaajat kertoivat, että heidän työtehtäviinsä kuuluu asumisyksikössä kaikki arkipäivään liittyvät asiat ja ohjaaminen sekä asiakkaan tukeminen. Jokainen haastateltava totesi myös, että he tekevät kaikkia töitä, mitä heidän yksikössään on tarpeen tehdä, eli mistään työstä ei kieltäydytä koulutuksen varjolla:

” No tota, jos lähdetään ihan tästä, niin sitä on ihan näiden asukkaiden päivittäisistä perustarpeista huolehtiminen, hygienia, ruokailu, tällainen yleinen hyvinvointi. Mä laskisin siihen just näitten muutamien työssäkäynti, harrastukset, perusjuttuja. Sitten täytyy tietysti huolehtia asukkaiden ohjauksesta, opastuksesta ja kasvatuksesta ja sitten kuntoutukselta ja sit jotenkin tälleen yksilöllisesti niin kun omien kykyjen mukaisesti, ettei niin kun kaikille samalla tavalla, että siinä täytyy sit olla.”

” Kehitysvammaisten asukkaiden arkipäivän pyörittäminen ja tällainen turvallinen arki. Kaikki kodin askareet ja asukkaiden kanssa oleminen ja sitten tietenkin tulee päälle ruokatilauksia ja muita juoksevien asioiden hoitamista kuten kaikilla muillakin työntekijöillä.”

Työ- ja päivätoiminnan puolelta sosionomien (AMK) työtehtävät ovat monipuolisia ja hyvinkin erilaisia. Työ- ja päivätoiminnan työtehtävissä sosionomeille kuuluu muunmuassa ryhmän toiminnan suunnittelua ja toiminnasta vastaaminen sekä toteuttaminen:

” Sen oman ryhmän toiminnasta vastaaminen, sen toiminnan suunnittelu. Ja se toteuttaminen, tuki- ja palvelusuunnitelmien laatiminen. Tällaiset arvioinnit. Ja sitten ylipäätään sen kehitysvammaisen päivän sujuvuus, päivittäisten taitojen harjoittaminen, ja tällaisen kaikki päivittäiset taidot, mitä siihen kuuluu ja yksilöllisesti tietysti.”

8.4 Työn vastaavuus sosionomikoulutukseen

Lähes kaikki haastateltavat kertoivat, että heidän tämänhetkiset työnsä ovat sosionomikoulutusta vastaavat. Kaksi haastateltavista toimi esimiestehtävässä, yksi työvalmentajana ja loput neljä toimivat ohjaajina. Muutama haastateltavista koki, että sosionomit voisivat tehdä enemmän esimiestyypisiä tehtäviä ja niitä voisi sisällyttää tavallisen ohjaajan tehtäviin. Suurin osa koki kuitenkin, että tavallisen ohjaajan tehtävät vastaavat hyvin sosionomitutkintoa ja ovat myös mielekästä ja vaihtelevaa työtä:

” Ehkä vois olla sitten jotain vielä enemmän muunmuassa työhaastattelussa, kun silloin olin, niin multa kysyttiin samaa, niin ehotin, että sosionomeillehan vois tulla vaikka työvuorojen tekemiseen liittyviä hommia siis tällasta työtä vois tulla sit jossain vaiheessa enemmän, jos olis mahdollista. Jotain niin, kun sellasta esimiestyypisiä tehtäviä voi tännekin päin, et ei pelkästään vastaavalla ohjaajalla.”

” On, kaikki mahdolliset tiedot ja taidot, mitä niin kun vaan saa kerättyä, niin on käytössä.”

Tutkimushaastatteluissa nousi paljon positiivisia kokemuksia siitä, mihin kaikkiin työtehtäviin sosionomikoulutus antaa valmiudet kehitysvammatyössä. Monet myönteiset kokemukset liittyivät valmiuksiin ohjata asiakkaita, ja muutamat kokivat koulutuksen antavan valmiuksia tiedon hankintaan sekä siihen, mistä tietoa voi hankkia. Sosionomikoulutus antaa myös valmiuksia esimies- ja hallintotehtäviin. Sosionomi (AMK) -koulutus antoi myös valmiuksia toimia itsenäisesti, ja se loi tiettyä päätöksentekokykyä:

” No periaatteessa ihan ohjaajan työhön, mut sit myös vastaavan ohjaajan työhön. Et kyl minusta pelkäl ohjaajallakin on ihan hyvät valmiudet.”

” Minusta sosionomitutkinto ja koulutus antaa valmiudet myös näihin esimies ja hallinnollisiin tehtäviin.”

”Minusta ehkä eniten, että osaa hakea tietoa, netistä ja, että osaa soittaa eri paikkoihin, että jos ei tiedä jotakin asiaa, niin osaa hoitaa sen asian, kun soittelee. Et se on eniten, mitä koulusta oon saannu.”

Haastattelussa kysyin sosionomeilta sitä, millainen arvostus heidän mielestä sosionomeilla on kehitysvammatyössä. Osa haastateltavista oli sitä mieltä, että sosionomeja arvostetaan kehitysvammatyössä. Sosionomin arvostus näkyy myös muuallakin sosiaalialalla:

” Tällä hetkellä ihan tälleen lehtien kautta, median ja muitten, vaikka työvoimatoimiston sivuilla, kun käy kattomassa, niin sosionomin tutkinnolla pääsee tällä hetkellä vaikka mihin. Että tuntuu, että arvostus on hyvinkin korkealla.”

” Kyllä mä näkisin, että sosionomi on ihan hyvässä arvossa, ei ainoastaan kehitysvammauolella vaan ihan niin kun kaikilla aloilla. Kyllä sitä arvostetaan mun mielestä.”

Muutama sosionomeista koki, ettei sosionomeja arvosteta kehitysvammatyössä, ja sosionomit ovat vielä tällä hetkellä aliarvostettuja. Näissäkin vastauksissa kuitenkin oli takana ajatus, että kaikki eivät vielä oikein tiedä, mitä kaikkea sosionomi (AMK) -koulutukseen sisältyy ja millaisiin työtehtäviin sosionomit voivat sijoittua. Moni haastateltavista uskoi myös, että tulevaisuudessa sosionomeja tullaan arvostamaan entistä enemmän:

” No, sosionomit ovat mielestäni tällä hetkellä vielä aliarvostettuja, et se on toistaiseksi vielä semmonen väliinpuotoajaporukka. Mutta pari vuotta, kun menee eteenpäin ja suuret ikäluokat poistuu eläkkeelle, niin sitten on sosionomit kovaa valuuttaa, ihan oikeasti sitten. Ja sitten kehitysvammatyössä tai missä tahansa, niin sitten niitä tarvitaan.”

” Ei hyvä ollenkaan, ihan selvästi on jonkinlaista tällaista tota väheksyntää tai sellaista. Ettei ollenkaan osata arvostaa.”

8.5 Sosionomi (AMK) -koulutuksen kehittäminen

Tutkimuksessa selvitin, mitä hyvää sosionomit kokivat sosionomi (AMK) -koulutuksesta kehitysvammatyön näkökulmasta. Muutama sosionomeista koki hyvänä sosionomi (AMK) -koulutuksessa sen, että oli käyty läpi, mitä kehitysvammaisuus on. Perusteet olivat tulleet selviksi. Yksi haastateltavista oli kokenut sen hyväksi, että tuntee sosiaalijärjestelmän ja palvelutarjonnan. Muutamissa vastauksissa oli mainittu hyvänä, että sosionomi (AMK) -koulutuksen aikana perehdytään myös lainsäädäntöön:

” Niin noi ihan peruskehitysvammaisuudesta, niin mie muistan, että siitä tuli ihan hyvää tietoa ja vähän eri tota diagnooseista.”

”...välillä tuntui tosi tylsältä jotkut lainsäädäntötunnit, mut on ne hyvä kuitenkin tietää...”

Muutama haastateltava kertoi puutteenksi sen, että koulutus oli läpileikkaus kaikista tärkeistä asioista, eikä siinä menty missään kohdin juuri pintaa syvemmälle. Yksi haastateltavista kertoi, että olisi ollut hyvä, jos olisi saanut konkreettisia neuvoja ja ohjeita, kuinka toimia eri vammaryhmien edustajien kanssa. Puutteenksi koettiin kehitysvammaisuuden suppeus:

”No ehkä just se, että kun se on sellasta läpileikkausta aika paljon joutuu olemaan, koska muutenhan se sit vois kestää vaikka kuusi vuotta. Niin tota et eihän niin ku sit, silleen hirveesti pintaa syvemmälle varmaan, et just se et jokapuolella ois kaikkein tärkeintä se.”

”Jos nyt ihan ajattelen tälleen niin loppujen lopuksi tämä niin sanottu syventävä jakso kehitysvammatyöstä on kuitenkin aika suppea.”

”Esimerkiksi syventävät opinnot, niin ehkä ne ois voinut olla laajuudeltaan sitten isompia kokonaisuuksia.”

Puutteenksi koettiin myös se, että koulutuksen aikana ei käsitelty riittävästi esimerkiksi kehitysvammaisten alkoholi- tai mielenterveysongelmia. Useammassa haastattelussa kävi ilmi, että niin sanottu moniongelmaisuus näkyy myös kehitysvammaispuolella ja on yksi tulevaisuuden haaste työntekijöille. Erityisen haastavaksi sen tekee se, että kehitysvammaisten on monesti vaikeaa kommunikoida ja ymmärtää näitä asioita:

”... monella on kehitysvamman lisäksi myös mielenterveysongelma, et siinä on sitten semmoinen ja se on jollain tavalla paljon vaikeampi, kun nää ei osaa ilmaista ja puhua, että mitä se on, että semmoiseen on törmätty.”

”Ehkä silleen, että nämä mielenterveys- ja päihdeongelmat on myös niiden kehitysvammaisten keskuudessa niin kuin kasvamaan päin. Ja esimerkiksi joku peliriippuvuus siihenkin ollaan törmätty ja ihan tällaisia mitkä, on ihan normaalia, että ne ei ole pelkästään kehitysvammaa.”

Toinen selvä puute koettiin olevan siinä, että sosionomi (AMK) -koulutuksessa ei saa juurikaan tietoa terveydenhoidosta ja lääkähoidosta. Nämä kaksi osa-aluetta koettiin haastattelujen perusteella kuitenkin hyvin tärkeiksi hallita työskennellessä kehitysvammaisten kanssa:

”Tää terveydenhuollollinen puoli voisi olla vähän enemmän, koska kaikki ei ole kuitenkaan lähihoitajia, jotka opiskelevat sosionomiksi.”

Haastatteluissa kysyin, miten sosionomi (AMK) -koulutusta voisi jatkossa kehittää vastaamaan paremmin kehitysvammatyön muutoksiin ja haasteisiin. Osa vastanneista sosionomeista koki kehittymishaasteeksi sen, että koulutuksen aikana olisi voinut olla laajemmin kehitysvammatyötä sekä tietoja syventäviä aihealueita:

”Ehkä himpun verran just sitä kehitysvammatyöhön liittyvää ja sellasta ehkä vähän niin kun syventää sitä kehitysvammasuutta.”

”Mutta ehkä jollain lailla syventää ja laajentaa sitä kehitysvammaisuuden osiota.”

Muutama haastattelemistani sosionomeista mainitsi kehittämisehdotukseksi suuntautumislinjoja kehitysvammatyöhön ja niiden markkinointia. Näiden suuntautumislinjojen avulla opiskelijat voisivat syventää tietojaan ja paneutua enemmän kehitysvammatyön erityspiirteisiin ja haasteisiin:

”Varmaan nää suuntautumislinjat nyt tarjoaa siihen sen kehityspaikan, jotka haluaa suuntautua tähän.”

9 YHTEENVETO JA POHDINTAA

Tutkimuksen tekeminen ja tulosten purkaminen on ollut mielenkiintoinen ja antoisa prosessi. Haastatteluja oli mielekästä tehdä, koska olen työskennellyt kehitysvammaisten kanssa ja olen myös pohtinut samoja asioita aiemmin, jotka tulivat myös haastatteluissa ilmi. Koin, että tällä työllä on myös tärkeä merkitys ja että, se on tarpeellinen sosionomikoulutuksen kehittämisen kannalta. Kehitysvammaisten kanssa työskentely on haastavaa, ja on tärkeää, että koulutukseen panostetaan ja pyritään vastaamaan tämän päivän haasteisiin kehitysvammatyössä.

Teemahaastattelu palveli tutkimustani parhaiten, sillä se antoi sosionomeille mahdollisuuden kertoa omin sanoin omasta työstään kehitysvammapuolella. Uskon, että suljetuilla kysymyksillä ei olisi tullut niin paljon asioita ja mielipiteitä selville kuin avoimilla kysymyksillä. Teemahaastattelun kysymyksiä oli vaikea miettiä niin, että olisin saanut kerättyä kaiken tarpeellisen tiedon sosionomeilta. Teemahaastattelun kysymykset toimivat kuitenkin hyvin ja sain mielestäni kattavia vastauksia tutkimusongelmiin.

Kaikilla tutkimukseen osallistuneilla sosionomeilla oli vakituinen työsuhde, joko Kotkan kaupunkiin tai Sotek-säätiöön. Tämä kuvaa mielestäni sitä, että sosionomeja tarvitaan ja heille on selkeästi työtehtäviä kehitysvammapuolella. Edelleen kuitenkin kehi-

tysvammatyössä suurin osa työntekijöistä on koulutukseltaan lähihoitajia tai muita vastaavia kouluja käyneitä. Oli kuitenkin hyvä huomata haastatteluista, että kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että sosionomeja voisi olla enemmänkin työskentelemässä kehitysvammaisten kanssa.

Kun kävin suunnittelemaan haastatteluita ja etsimään sosionomeja, jotka työskentelevät kehitysvammaapuolella, törmäsin heti ensimmäiseen ongelmaan työssäni. Kotkan kaupungilla ja Sotek-säätiöllä on vain muutamia sosionomeja töissä kehitysvammaisten kanssa. Uskon, että tämä johtuu siitä, että sosionomi (AMK) on kuitenkin vielä niin tuore tutkinto, että sosionomeja ei yli päänsä ole vielä kovin paljoa, ja vammaistyö ei ehkä ole se suosituin ala, jonne halutaan hakeutua. Niin kuin moni haastateltavistakin uskoi, uskon minäkin, että tulevaisuudessa varmasti sosionomeja palkataan enemmän myös kehitysvammaapuolelle.

Kaikilla haastateltavilla on ollut kokemuksia kehitysvammatyöstä ennen sosionomiksi valmistumista ja tämän takia he ovat hakeutuneet nykyiseen työhönsä. Useimmilla oli positiivisia kokemuksia työharjoitteluista tai työstä kehitysvammaisten kanssa ennen kouluun hakeutumista. Muutamalla haastateltavista oli myös henkilökohtaisia kokemuksia kehitysvammaisista, minkä takia he olivat kiinnostuneet alasta.

Kaikki haastatteluun osallistuneet kokivat työnsä mielekkääksi ja sopivaksi koulutusta ajatellen. Useassa haastattelussa tuli esille, että nykyisin kehitysvammatyössä panostetaan ohjaamiseen, mikä on sosionomi (AMK) koulutuksen saaneelle työntekijälle luontevaa. Uskon, että juuri tämän takia sosionomit kokivat työn vastaavan koulutustaan. Haastateltavista suurin osa koki, että sosionomin koulutus ei sinänsä innostanut hakeutumaan kehitysvamma-alalle vaan hakeutuminen johtui enemmän omasta mielenkiinnosta ja koulutus enemmän vain vahvasti hakeutumista alalle. Yksi haastateltavista kuitenkin koki, että kehitysvammatyötä markkinoitiin hyvin ja se oli selvästi innostanut häntä hakeutumaan alalle. Ajattelin että, tähän vaikuttaa varmasti se, että kaikki haastateltavat olivat jo ennen syventäviä opintoja olleet töissä kehitysvammaisten kanssa ja käytännön kokemusten kautta olivat innostuneet alasta.

Kaikki sosionomit, joita haastattelin, osallistuivat oman yksikkönsä kaikkiin työtehtäviin. Kaksi haastateltavista työskenteli esimiestehtävissä, mutta myös heidän työnkuvaansa kuului osallistuminen asiakkaiden ohjaamiseen ja avustamiseen päivittäisissä toiminnoissa. Yksi haastateltavista ohjaajista koki, että myös ohjaajan toimenkuvaan

voisi kuulua esimerkiksi työvuorojen suunnittelua tai muita vastaavia tehtäviä. Muuten kaikki ohjaajat olivat tyytyväisiä työtehtäviinsä ja kokivat ne tarpeeksi haastaviksi ja mielekkäiksi.

Haastatteluissa sosionomit kokivat että, terveydenhoidosta ja lääkehoidosta sosionomeilla ei ole välttämättä tarpeeksi tietoa. Haastatteluissa tuli myös ilmi, että esimerkiksi lääkehoidon tuntemus on hyvin olennainen osa kehitysvammaisten hoidossa ja kuntoutuksessa. Myös minun mielestäni sosionomeilla voisi olla esimerkiksi valinnaisina opintoina enemmän tarjolla lääkehoidon kursseja sekä terveydenhuollon opintoja. Tätä voisi myös pohtia vammaistyön suuntaavien opintoja kehitettäessä, josko siellä olisi mahdollisuus paneutua kehitysvammaisten lääkehoitoon.

Päällimmäisenä haastatteluista jäi mieleen se, että kaikki haastattelemani sosionomit olivat sitä mieltä, että heidän työtehtävänsä ja toimenkuvansa vastaavat hyvin sosionomi (AMK) -tutkintoa. Kaikki myös kokivat, että sosionomien arvostus on hyvä tai se tulee paranemaan tulevana vuosina. Lisäksi kaikki uskoivat, että sosionomeilla on paljon annettavaa kehitysvammatyöhön. Itse uskon myös että, sosionomeilla on paljon annettavaa ja varmasti tulevaisuudessa sosionomien paikka vammaistyössä tulee vakiintumaan.

Sosionomi (AMK) -koulutuksen aikana olisi hyvä markkinoida enemmän vammaistyötä ja sen mahdollisuuksia työllistää sosionomeja. Tämä nousi esiin myös haastatteluissa ja markkinoinnin avulla olisi varmasti mahdollisuuksia lisätä vammaistyön suosiota. Suuntaaviin opintoihin toivottiin haastatteluissa myös syventäviä opintoja kehitysvammatyöstä. Mielestäni kehitysvammaisuuteen syvemmin perehtyminen olisi todella tärkeää vammaistyön opinnoissa.

Mielestäni aluksi oli todella vaikeaa aloittaa haastattelut, koska itsellä oli pelko negatiivisesta suhtautumisesta haastatteluun ja siihen, että se rikkoo työyhteisön arkirutiinit. Tämä pelko osottautui kuitenkin turhaksi, ja haastattelut sujuivat hyvin vapautuneesti. Huomasin kuitenkin, että monelle haastateltavalle oli vaikeaa hahmottaa ja muistaa hyvin koulutuksen sisältöä, koska valmistumisesta oli jo useampi vuosi aikaa.

Tätä tutkimusta tehdessäni nousi ajatus myös jatkotutkimuksesta, jossa voitaisiin selvittää, miten voitaisiin ennaltaehkäistä ja hoitaa kehitysvammaisten päihde- ja mielenterveysongelmia. Moniongelmaisuus nousi myös yhdeksi haasteeksi kehitysvammaisuuteen.

la. Mielenkiintoista olisi myös tutkia, kuinka työntekijät suhtautuvat näihin ongelmiin, ja miten työntekijät jaksavat kamppailla näiden haasteiden kanssa.

Kaiken kaikkiaan haastatteluista jäi positiivinen kuva, ja kaikki haastateltavat kokivat, että sosionomi (AMK) -koulutus on vastannut työelämän haasteisiin, vaikka kehitettävääkin tietysti on.

LÄHTEET

Borgman, M., Dal Maso, R., Hakonen, S., Honkakoski, A. & Lyhty, T. 2001. Sosionomin (AMK) ydinosaminen. Sosiaalialan ammattikorkeakoulukoulutuksen verkoston raportti. Rovaniemi: Pohjolan Painotuote Oy.

ECTS-työryhmä. 2006. Sosiaaliportti. Saatavissa: http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/sosiaalialanamkverkosto/sosiaaliala_ammattikorkeakouluissa/sosionomi_amk_tutkinto/ects_kompetenssit/ [viitattu 5.4.2009].

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13. osin uudistettu painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Kaski, M. (toim.), Manninen, A., Mölsä, P. & Pihko, H. 2002. Kehitysvammaisuus. 1.-2. painos. Porvoo: WSOY.

Kaski, M. (toim.), Manninen, A. & Pihko, H. 2009. Kehitysvammaisuus. 4. uudistettu painos. Helsinki: WSOY.

Kaunisto, M. 2007. Vammaiset ja kehitysvammaiset. Kehitysvammahuolto. Saatavissa: http://www.kunnat.net/k_peruslistasivu.asp?path=1;29;353;140940;115820;70468 [viitattu: 5.4.2009]

Koulutusnetti. 2009. Saatavissa:

<http://haku.koulutusnetti.fi/koulutusnetti/supplySearch.do?language=fi&year=2009&useSession=false&searchItems=year%3DALL&searchItems=year%3D2008&searchItems=eduType%3DALL&searchItems=eduType%3DA&searchItems=eduName%3DALL&searchItems=eduName%3DSosiaalialan+koulutusohjelma&studyEduBranch=&province=&eduBranchYo=&municipality=&degreeEduType=&eduForm=&baseStudy=&eduLanguage=&degreePro->

gram=&schoolNameText=&eduName=&eduType=A&limit=150&command=K%E4y
nnist%E4+haku#list [viitattu: 5.4.2009]

L 519. 1977. Laki kehitysvammaisten erityishuollosta. 23.6.1977/519.

L 411. 2005. Ammattikorkeakoululaki. Muutossäädös. 10.6.2005/411.

Lintula, M. 2007. Avohuolto lisääntynyt kehitysvammapalveluissa. Päivitetty 4.7.2007.

Saatavissa:

http://www.kunnat.net/k_perussivu.asp?path=1;29;60;41305;114215;122799;123974

[viitattu: 26.5.2009].

Lähteenmäki, S. 2004. Eurooppaan töihin? Tutkimus sosionomi (AMK) -tutkinnon vertailevuudesta muihin eurooppalaisiin sosiaalityön tutkintoihin. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Helsinki: Multiprint Oy.

Malm, M., Matero, M., Repo, M. & Talvela, E-L. 2004. Esteistä mahdollisuuksiin.

Vammaistyönperusteet. 1. painos. Porvoo: WSOY.

Mäkinen, P., Raatikainen, E., Rahikka, A. & Saarnio, T. 2009. Ammattina sosionomi.

1. painos. WSOY.

Niemelä, M. & Brandt, K. (toim.) 2008. Kehitysvammaisten yksilöllinen asuminen, Pitkäaikaisesta laitosasumisesta kohti yksilöllisempiä asumisratkaisuja. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2007:73.

Saatavissa:

http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=DLFE-4061.pdf&title=Kehitysvammaisten_yksilollinen_asuminen__Pitkaaikaisesta_laitosasumisesta_kohti_yksilollisempia_asumisratkaisuja_fi.pdf [viitattu: 28.4.2009]

Opintoluotsi 2009. Sosiaalialan koulutusohjelma. Päivitetty 2009. Saatavissa:

[http://www.opintoluotsi.fi/fi-](http://www.opintoluotsi.fi/fi-FI/koulutusalat_ja_ammattit/opetusohjelma.aspx?StudyProgrammeId=f1eae001-dfa1-466f-b6ce-5e2d4aecc900)

[FI/koulutusalat_ja_ammattit/opetusohjelma.aspx?StudyProgrammeId=f1eae001-dfa1-466f-b6ce-5e2d4aecc900](http://www.opintoluotsi.fi/fi-FI/koulutusalat_ja_ammattit/opetusohjelma.aspx?StudyProgrammeId=f1eae001-dfa1-466f-b6ce-5e2d4aecc900)

[viitattu: 5.4.2009]

Rauste-von Wright, M. & von Wright, J. 1999. Oppiminen ja koulutus. 1. - 6. painos. Juva: WSOY.

Räisänen, A., Kaski, M. & Lehmusojä, M. (toim.) 2007. Haasteellinen kehitysvamma-ala. Näkökulmia ammatilliseen osaamiseen. KAMU-projektin artikkelikokoelma. Helsingin Diakoniaopisto. TL-markkinointi.

Sosiaaliportti. Päivitetty 31.12.2008. Saatavissa: http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/sosiaalialanamkverkosto/sosiaaliala_ammattikorkeakouluissa/sosionomi_amk_tutkin-to/ [viitattu: 5.4.2009.]

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5. uudistettu painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Viinamäki, L. (toim.) 2008. 14 puheenvuoroa sosionomien (AMK) asemasta Suomen hyvinvointiasiantuntijajärjestelmässä. Raportteja ja tutkimuksia 2/2008. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu. Anjalankoski: SOLVER palvelut Oy.

Viinamäki, L.(toim.) 2009. Sosionomeilta eivät työt lopu. Ammattikäytäntöjen kehittäminen haasteena sosionomi AMK -tutkinrossa. Kemin-Tornion AMK:n julkaisuja 1/2009. Saatavissa: http://www.tokem.fi/kirjasto/tiedostot/viinamaki_A_1_2009.pdf [viitattu: 13.8.2009.]

Maa	Tutkinto	Koulu	Pituus
Suomi	Sosionomi (AMK)	Ammattikorkeakoulu	3,5 vuotta 210 ECTS
Ruotsi	Socionomexamen	Yliopisto	3,5 vuotta 210 ECTS
Norja	Sosionom ja osittain barne- vernspedagog ja social educator	University college (ho- yskole) ammattikorkea- koulua vastaava	3 vuotta 180 ECTS
Tanska	Socialrådgiver Bachelor of Social Work	Social High School Colleges of higher edu- cation	3,5 vuotta 210 ECTS
Islanti	B.A. degree in Felag- sradgjof (Social Work)	The University of Ice- land	4 vuotta 240 ECTS
Iso-Britannia	Diploma of Social Work (DipSW)/ Bachelor Degree of So- cial Work	Yliopisto	3 vuotta
Irlanti	Bachelor of Social Science	Yliopisto	3 – 4 vuotta
Saksa	Diploma Sozialpädago- ge (FH) ja Diplom Sozialarbeiter (FH)	Fachhochschulen (Ammattikorkeakoulu)	3 -4 vuotta
Espanja	”Diplomado en Trabajo Social”, Degree in So- cial Work”	Escuelas Universitarias (spanish University Schools)	3 vuotta 185 – 213 ECTS riippuen koulusta
Italia	Laurea in Scienze del servizio sociale	Yliopisto	3 vuotta 180 ECTS
Itävalta	”Bakk. (FH)” Bachelor degree	Fachhochschulen (Ammattikorkeakoulu)	4 vuotta 240 ECTS

Sosionomi (AMK) -tutkintoon johtavaa sosiaalialan koulutusta tarjoaa vuonna 2009, 21 ammattikorkeakoulua Suomessa, 33:ssa eri toimipisteessä:

1. Arcada - Nylands svenska yrkeshögskola, Helsingfors
2. Diakonia-ammattikorkeakoulu, DIAK Etelä, Järvenpään toimipaikka
Diakonia-ammattikorkeakoulu, DIAK Etelä, Kauniaisten toimipaikka
Diakonia-ammattikorkeakoulu, DIAK Itä, Pieksämäen toimipaikka
Diakonia-ammattikorkeakoulu, DIAK Länsi, Porin toimipaikka
Diakonia-ammattikorkeakoulu, DIAK Pohjoinen, Oulun toimipaikka
Diakonia-ammattikorkeakoulu, DIAK Etelä, Helsingin toimipaikka
3. Hämeen ammattikorkeakoulu, Hämeenlinna, Lahdensivu
4. Jyväskylän ammattikorkeakoulu, Sosiaali- ja terveysala
5. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu, Sosiaaliala
6. Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu - Mellersta Österbottens yrkeshögskola, Ylivieskan yksikkö, Tekniikka ja sosiaaliala
Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu - Mellersta Österbottens yrkeshögskola, Sosiaali- ja terveysala, Kokkola
7. Kymenlaakson ammattikorkeakoulu, Sosiaali- ja terveysala, Kouvola
8. Lahden ammattikorkeakoulu, Sosiaali- ja terveysalan laitos
9. Laurea-ammattikorkeakoulu, Laurea Otaniemi
Laurea-ammattikorkeakoulu, Laurea Hyvinkää
Laurea-ammattikorkeakoulu, Laurea Tikkurila
10. Metropolia Ammattikorkeakoulu, sosiaali- ja terveysala
11. Mikkelin ammattikorkeakoulu, Sosiaali- ja terveysalan kampus/Mikkeli

12. Oulun seudun ammattikorkeakoulu, Sosiaali- ja terveystieteiden yksikkö
13. Pirkanmaan ammattikorkeakoulu, Hyvinvointipalvelut/Tampere, Pyynikintie
14. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu, Sosiaaliala, Joensuu
15. Saimaan ammattikorkeakoulu, Sosiaali- ja terveystieteiden yksikkö, Lappeenranta Kahilanniemi
16. Satakunnan ammattikorkeakoulu, Pori, Sosiaali- ja terveystieteiden yksikkö
17. Savonia-ammattikorkeakoulu, Iisalmi
18. Seinäjoen ammattikorkeakoulu, Sosiaali- ja terveystieteiden yksikkö, Seinäjoki
19. Turun ammattikorkeakoulu, Turku, Ruiskatu
Turun ammattikorkeakoulu, Loimaa
20. Vaasan ammattikorkeakoulu - Vasa yrkeshögskola, Sosiaali- ja terveystieteiden yksikkö
21. Yrkeshögskolan Novia, Nunnegatan 4, 20700 Åbo
Yrkeshögskolan Novia, Seriegatan 2, 65320 Vasa

Sosionomi (AMK)- tutkintoon johtavaa sosiaalialan aikuiskoulutusta tarjotaan vuonna 2009, 18 ammattikorkeakoulua Suomessa, 22:ssa eri toimipisteessä:

1. Diakonia-ammattikorkeakoulu, DIAK Etelä, Järvenpään toimipaikka
Diakonia-ammattikorkeakoulu, DIAK Itä, Pieksämäen toimipaikka
Diakonia-ammattikorkeakoulu, DIAK Etelä, Helsingin toimipaikka
2. Hämeen ammattikorkeakoulu, Hämeenlinna, Lahdensivu
3. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu, Sosiaaliala

4. Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu - Mellersta Österbottens yrkeshögskola, Ylivieskan yksikkö, Tekniikka ja sosiaaliala
5. Kymenlaakson ammattikorkeakoulu, Sosiaali- ja terveystieteiden yksikkö, Kouvola
6. Lahden ammattikorkeakoulu, Sosiaali- ja terveystieteiden yksikkö
7. Laurea-ammattikorkeakoulu, Laurea Tikkurila
8. Mikkelin ammattikorkeakoulu, Sosiaali- ja terveystieteiden yksikkö/Mikkeli
9. Metropolia Ammattikorkeakoulu, sosiaali- ja terveystieteiden yksikkö
10. Oulun seudun ammattikorkeakoulu, Sosiaali- ja terveystieteiden yksikkö
11. Pirkanmaan ammattikorkeakoulu, Hyvinvointipalvelut/Tampere, Pyynikintie
12. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu, Sosiaaliala, Joensuu
13. Saimaan ammattikorkeakoulu, Sosiaali- ja terveystieteiden yksikkö, Lappeenranta Kahilanniemi
14. Satakunnan ammattikorkeakoulu, Pori, Sosiaali- ja terveystieteiden yksikkö
15. Savonia-ammattikorkeakoulu, Iisalmi
16. Seinäjoen ammattikorkeakoulu, Sosiaali- ja terveystieteiden yksikkö, Seinäjoki
17. Turun ammattikorkeakoulu, Turku, Ruiskatu
Turun ammattikorkeakoulu, Salo
Turun ammattikorkeakoulu, Loimaa
18. Vaasan ammattikorkeakoulu - Vasa yrkeshögskola, Sosiaali- ja terveystieteiden yksikkö

Sosionomi (AMK) -tutkinnon ECTS-kompetenssit

Osaamisprofiili Sosiaalialan koulutusohjelma	Osaamisalueen kuvaus (tiedollinen ja taidollinen osaaminen)
Sosiaalialan eettinen osaaminen	Sosionomi (AMK) on sisäistänyt sosiaalialan arvot ja ammattieettiset periaatteet ja sitoutuu toimimaan niiden mukaisesti. Hän kykenee sosiaalialan ammattien edellyttämään eettiseen reflektioon. Hän ottaa huomioon jokaisen yksilön ainutkertaisuuden ja kykenee toimimaan arvostiriitoja sisältävissä tilanteissa. Sosionomi (AMK) edistää tasa-arvoa ja suvaitsevaisuutta sekä pyrkii huono-osaisuuden ehkäisemiseen yhteiskunnan, yhteisön ja yksilön näkökulmista.
Asiakastyön osaaminen	Sosionomi (AMK) osaa luoda ammatillisen ja asiakasta osallistavan vuorovaikutus- ja yhteistyösuhteen. Hän ymmärtää asiakkaan tarpeet ja voimavarat kontekstisidonnaisesti. Sosionomi (AMK) osaa soveltaa erilaisia teoreettisia lähestymistapoja ja työmenetelmiä tarkoituksenmukaisesti sekä arvioida niitä. Hän osaa tukea ja ohjata tavoitteellisesti erilaisia asiakkaita ja asiakasryhmiä heidän arjensa, kasvun ja kehityksen eri vaiheissa ja eri elämäntilanteissa.
Sosiaalialan palvelujärjestelmäosaaminen	Sosionomi (AMK) tuntee hyvinvointia ja sosiaalista turvallisuutta tukevan palvelujärjestelmän ja siihen liittyvän lainsäädännön. Hän osaa hahmottaa palveluiden muutoksia ja pystyy osallistumaan niiden monipuoliseen kehittämiseen. Hän osaa suunnata ja koota tarpeen mukaisia palveluita erilaisissa elämäntilanteissa olevien asiakkaiden tueksi, osaa toimia moniammatillisissa verkostoissa ja hallitsee palveluohjauksen.
Yhteiskunnallinen analyysitaito	Sosionomi (AMK) ymmärtää yksilön ja yhteiskunnan välisen suhteen ja osaa jäsentää ja analysoida sitä erilaisista teoreettisista näkökulmista. Hän ymmärtää ihmisten sosiaalisten toimintaedellytysten muotoutumisen ja yhteiskunnallisen päätöksenteon välisen yhteyden. Sosionomi (AMK) osaa jäsentää sosiaalisia ongelmia yhteiskunnallisesta viitekehystä.
Reflektiivinen kehittämis- ja johtamisosaaminen	Sosionomi (AMK) on sisäistänyt reflektiivisen ja tutkivan työotteen. Hän osaa arvioida toimintansa teoreettisia lähtökohtia ja soveltaa vaihtoehtoisia ajattelua ja lähestymistapoja. Hänellä on käytäntöpainotteista tutkimuksellista osaamista ja hän osaa tuottaa uutta tietoa. Hän osaa toimia työyhteisön aloitteellisena esimiehenä ja aktiivisena jäsenenä. Hän osaa kehittää ja johtaa sosiaalialan osaamista, työyhteisöjä ja palveluja moniammatillisena yhteistyönä.
Yhteisöllinen osaaminen ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen	Sosionomi (AMK) ymmärtää yhteisöjen toimintaperiaatteita ja kulttuureita sekä osaa yhteistyössä muiden kanssa vahvistaa ja luoda kansalaisuutta tukevaa yhteisöllisyyttä ja osallisuutta. Hän osaa toimia erilaisissa kansalais- ja viranomaisverkostoissa ja luoda niitä. Sosionomi (AMK) kykenee osallistumaan yhteiskunnalliseen arvokeskusteluun ja vaikuttamaan päätöksentekoon yhteistyössä asiakkaiden ja muiden toimijoiden kanssa. Hän tunnistaa epätasa-arvoa tuottavia rakenteita ja toimii niiden purkamiseksi.

TEEMAHAASTATTELU: SOSIONOMIEN TYÖTEHTÄVISTÄ KEHITYSVAMMATYÖSSÄ

Sosionomit

Taustatiedot:

Nainen/Mies

Haastateltava nro:

Ikä: _____

Vakituinen / Sijainen

Tutkimusongelma 1(teema-alue 1): Mikä on sosionomien työ- ja koulutushistoria?

- Mistä ammattikorkeakoulusta olet valmistunut ja milloin?
- Mihin olet suuntautunut sosionomin koulutuksessa?
- Oliko sinulla ennen kuin valmistuit sosionomiksi sosiaali- ja terveysalan tutkintoa?
- Oletko työskennellyt kehitysvammatyössä ennen valmistumistasi sosionomiksi? Jos olet, niin millaisissa työtehtävissä?
- Kuinka kauan olet työskennellyt ennen sosionomikoulutusta, koulutuksen aikana ja sen jälkeen kehitysvammatyössä?
- Miksi lähdit opiskelemaan sosionomiksi?

Tutkimusongelma 2 (teema-alue 2): Miksi sosionomit hakeutuvat kehitysvamma-alalle?

- Miksi hakeuduit kehitysvamma-alalle?
- Innostiko sosionomikoulutus hakeutumaan kehitysvammatyöhön?
- Olitko työharjoittelussa kehitysvammatyössä? Jos olit, oliko siitä hyötyä työllistymisen kannalta?

Tutkimusongelma 3: Millaisia työtehtäviä sosionomeilla on nykyisessä työssään?

Teema-alue 3 Työtehtävät

- Mikä on ammattinimikkeesi nykyisessä töissäsi?

- Mitkä ovat nykyiset työtehtäväsi?
- Mikä on toimenkuvasi tällä hetkellä?

Teema-alue 4 Työn vastaavuus sosionomikoulutukseen

- Onko työ mielestäsi sosionomikoulutusta vastaavaa?
- Millaisiin työtehtäviin sosionomikoulutus antaa mielestäsi valmiudet kehitysvammatyössä?
- Millaisia työtehtäviä toivoisit tekeväsi kehitysvammatyössä sosionomina?
- Kuinka sosionomikoulutus toteutuu työtehtävissäsi?
- Miten sosionomin ja esim. lähihoitajan työtehtävät eroavat työpaikallasi?
- Millainen arvostus mielestäsi sosionomeilla on kehitysvammatyössä?

Tutkimusongelma 4 (teema-alue 5) : Mitä kehittävää sosionomien koulutuksessa voisi olla vielä kehitysvammatyön näkökulmasta?

- Mitä hyvää sosionomin koulutuksessa on kehitysvammatyön näkökulmasta ?
- Millaisia puutteita sosionomin koulutuksessa on kehitysvammatyön näkökulmasta?
- Mitä sosionomi koulutuksessa olisi pitänyt olla enemmän kehitysvammatyön näkökulmasta?
- Mitenkä sosionomikoulutusta voisi kehittää jatkossa vastaamaan kehitysvammatyön haasteisiin ja muutoksiin?
- Miten koulutusta mielestäsi voitaisiin kehittää, jotta valmistuneet sosionomit työllistyisivät paremmin koulutustaan vastaavaan työhön kehitysvammatyössä?